IOANNIS

AVRELII

AVGVRELLI

P. Ariminensis

HRYSOPOEIA

ET

ELLVS AVREVM.

VORVM ILLA EMENDATISSIMA *prodit: hoc verò nunc primùm ex veteri manuscripto sub typos venit.*

ditor in sacro accepit baptismate nomen,
pressum literis Græcorum quod tribus, ut sit
dine Nῦ *prima,* Αλφα *secunda, & tertia* Θῆτα,
es præbet totidem Sapientum arcana figuras.

·N A Θ.

IOANNIS AVRELII AVGVRELLI CHRYSOPOEIA AD LEONEM X. Pontificem Maximum.

Vriferam paruis animi pro viribus artem,
Quæsitam nobis, & longo tempore partam,
rerum inuolucris tantarum euoluere moles
potuit, claro perhibentes carmine nuper
simus, & Musis hanc commendauimus almis,
od nulli ex omni numero fecere priores.
mque operi autorem cuius sub nomine tutum
rgeret optarem, foret & res præside digna
a ex se magno, variáque hinc mente tenerer
merito cuncta hæc, & non ingrata dicarem:
erea nobis tute velut æthere ab alto
ißus ades mundi feßis succurrere rebus,
ui belli scelerúmque faces, incendia tanta
tinguas, placidamq; pijs sperare quietem
s populis, solidámque per aurea secula pacem.
ive etiam, si parua licet componere magnis,
d sanctos hæc nostra pedes ars aurea tendat:
quo te fidei sacræ nunc cœtus honore
osequitur cunctus hoc te veneretur, & omni
a tuum pro me cultu sic numen adoret.
anc igitur, si non immensa negocia prorsus

Impediunt, permitte precor se prodere tantum
Quo tibi, detracto veluti velamine virgo
Nobilis ingenuo vultum perfusa rubore,
Occultum incipiat semel ostentare decorem.
Hæc etenim prima quanquam se fronte legenti
Non adeò ostendat, paulum tamen ipsa reclusis
Detecta arcanis mira & gratißima pandit.
Quam si fortè legens interdum nomina diuûm
Offendes quos vana olim coluisse vetustas
Dicitur, extẽplò haud renuas, sacra optima quanq
Exerces, verámque fidem, cultúmque tuêris.
Illa etenim tanquàm priscis consueta vocari
Vatibus enixe quos tunc imitabar adiui
Supplex, & paribus curis in vota vocaui.
Materies etiam solitum conquirere Solis
Et Lunæ auxilium, nec non Vulcania velle
Arma videbatur, quorum implorare fauorem
Fas erat: & mihi iam per te licuisse sit id nunc
Concessum, & venia dignum peccasse fatenti.
Mox tamen hinc aliud quæsitum ad carmina num
Et precibus solum cunctis quandoquè vocatum,
Fortè aderit, præsens fuerit si gratia cælo
Tanta mihi: magnum multo seu carmine Mosen:
Seu quem flagranti vectum super æthera curru
Mirati videre patres, oculisque sequuti
Aëra per purum cæli discindier oras,
Astrorúmque globos intro aspexere micantes:
Seu qui voce palàm porrectóque indice prodit
Venisse auxilio iam tùm mortalibus agnum

le canam, vatem quamprimùm matris in aluo
cultantem, & adhuc puerum ad deserta ferentem
ntra pedes, puri mox & Iordanis ad vndam
ignatum caput illius contingere lympha
ui proprio antiquam nobis sic sanguine labem
bluit, vt scelerum maculas absterserit omnes.
mine cuius item tibi quondam & moribus aucto
fuit haud vnquam fauor ac cælestis abundè
ntia, qua tantum meritis conscendere culmen
sses, & iustas mundi regere vnus habenas:
gnanimos æquans propria virtute Leones,
ntificum decus egregium iam sæpe repertos
, nec Italiæ sub iniquo tempore, & vsquam
isticolis vllo prorsum in discrimine deesse.
ec sed erunt mihi cùm dicendi facta potestas
n fuerit, dabitúrque loqui quæ iusseris ipse
cte pater, cuius nobis stant omnia nutu.
nterea certis hominum vis vlla ne possit
icijs aurum facere, & mutare metalla
cipias primum: dehinc quæ secreta laboret
s id perficere, & naturam æquare potenti
enio inspicias: demum quis rite sequatur
nc modus aßiduis doctísque laboribus artem
uideas, & quò tandem experientia ducat.
nia quæ gnaro paßim tibi certa patebunt,
uo hæc inter se nexu, quóve ordine constant
acie qua cuncta soles discernere mentis
ectans, paruum non dedignabere munus,
od tibi non parua offerri super arte labore.

LIBER PRIMVS.

HVmana experiens naturæq; æmula virtus
Aurum num verè faceret, qua fideret arte,
Quisve modus foret, est animus quærentibus vltro
Dicere: quáque palam vestigia nulla priorum
Apparent proferre pedem: vos numina gressum
Dirigite est hominum quibus experientia curæ.
Túque adeo in primis auro cui plurima tellus
Spargitur, & vasto venas sub corpore condit
Siderei succo plenas meliore metalli,
Phœbe ades: & tecum accelerans non passibus æq
Alma soror grauis argento, cui sæpe fatiscit
Orbis iter summáque ostentat brachia terra
Candoris grato ætherei fucata colore.
Tu quoque nec cœptis Cylleni audacibus vsquam
Defueris: tibi nam puro de fonte perennis
Riuulus argentum vulgo quod viuere dicunt,
Sufficit, & tantis præstat primordia rebus.
Deniq; tu pater ignipotens quem feruida flamm
Antra iuuant, tentísque expressæ follibus auræ,
Fornacésque, incudésque, & liquefacta caminis
Massæ æris ducti, auriq;, electriq; recocti
Inuictum exercent semper: tu maxime præsis
Artifici vatíque simul tua facta canenti.
Nil sine te solers ars inchoat: eia age sanctum
Coniugis vt tecum pergat descendere numen

Ess

Effice, quam penes est generandi plena potestas.
Haec mihi ne cursu natura auertar, & vsquam
Declinem, ostendet quot constent cuncta, quibúsque
Principijs, quaúe hinc ineunda est semita, quantus
Sit modus vt certam capiant humórque calórque
Temperiem, cuius suaui perfusa vigore
Omnia perpetuo fœtus in sæcla propagant.
Tu molli è gremio surgens vxoris amatæ
Arte pari prorsus genitalem imitaberis ignem.
Per te sublimi pendent in vase metalla:
Per te eadem triti specie sub pulueris imo
Fundo hærent: eadem per te calefacta liquescunt.
Tu mihi, tu lentum solus pater alme calorem
Intendes, & cùm tempus dabit ipse remittes.
Tu princeps operis tanti, tu carminis esto
Principium: feruens dulcis mihi spiritus oris
Extet, eátque virûm per te Vulcane per ora.
Nec tu non faueas tantis æquissima votis
Prisci perpetuum sæcli decus heroine,
Quam circum exultãt laudata ad flumina Nymphæ
Minciades, Phœbiq; chorus comitatur euntem,
Aut fouet Andino recubantem in gramine Manto
Læta trium nodo neptem complexa sororum.
Sic mihi iam gradibus crescent incepta secundis:
Nec rerum series illis aut copia deerit:
Et sua scribendis accedet gratia rebus.
Immenso primum cæli quodcunque sub orbe
Seu simplex fertur corpus, seu corpore constat
Multiplici, tendit sobolem proferre, diuq;

Quáq; potest augere genus, speciemq; tueri.
Namq; vbi materiem sparsus comprehenderit igni
Victor agit flammis donec conuertat in ignem:
Inficit humectatq; liquor, nec deficit vsquam
Quin in se quicquid tetigit, ni maior ibidem
Vis obstet, vertat, tenuésque effundat in vndas:
Sic aër, sic terra sibi conferre laborat
Vndique, sic longo cuncta in se tempore transfert.
At quæ compositis constant, quæcunque feruntur
Viuere, de proprijs vel semina stirpibus edunt,
Vt fœcunda Ceres, vt germen fertile Bacchi:
Vel sibi consimiles natos animantia gignunt,
Vt bellator equus, bos vt bene iunctus aratro,
Vtq; hominum proles mira & cælestis origo.
Hæc inter variant quæ nec primordia rerum
Extant, quæq; frui vitali sorte negantur,
Vt media quæcunq; sedent tellure metalla,
Quiq; latent miro grati fulgore lapilli:
Nullo namque genus sobolémve augere putantur
Semine, sed cunctos æui torpere per annos.
Verùm hæc ipsa etiam secreto viuere quiuis
Sentiat, & vitæ diuino munere fungi:
Hæc & oriri eadem si contemplabitur, & si
Augeri ex sese penitúsque increscere cernet,
Vt mox è varijs patefactis nosse licebit.
Quod si non sobolem educant, non cætera vertunt
In semet, causa est quòd multa spiritus illic
Materie abstrusus vitam qui porrigit omnem
Explicat ægrè ex se vires, ni viuida promat

Has

Has hominum virtus densa sub mole latentes.
Hoc etenim quicquid diffunditur vndique cæli,
Aëráque, & terras, & lati marmoris æquor
Intus agi referunt anima, qua viuere mundi
Cuncta putant, ipsúmq; hac mundum ducere vitam.
Ast animæ quoniam nil non est corporis expers,
Mundus at & mundi partes quoque corpore constãt,
Spiritus hæc inter medius sit, quem neque corpus
Aut animam dicas, sed eum qui solus vtroque
Participans in idem simul hæc extrema reducat.
Hic igitur maria, ac terras, atque aëra, & ignem
Viuereq; augeriq; atque in se cuncta referre
Semper auet, semper stirpes, animantia semper
Gignere, perpetuamq; sequi per sæcula prolem.
Denique sic etiam fuluo detentus in auro
Ipse manum cupit artificis qui vincula soluat,
Et qui se propria reddat virtute potentem.
Quod siquis properans hunc artis viribus vnquam
Explicet, atque diu tepido post incoquat igni:
Continuò aspiciet, visu mirabile, vitam
Auro impertiri longo cum seminis vsu:
Nec deerit quin ex auro sibi procreet aurum.
Quod cùm ita constiterit, durate & credite dictis
Intenti artifices, & res sperate secundas.
Iam patet his vt non tantum sub montibus aurum
Natura efficiat, sed vt id quoque prodeat arte:
Quóque modo id fieri poßit quandoque docebo.
Interea ne quid nobis quærentibus obstet
Quo minus his adhibere fidem sit fortè necesse,

Quæ contra soleant dici nunc omnia soluam:
Mox eadem validis grata experientia signis
Impetet, & grauium sententia prisca virorum
Delebit, referens quæ iam videre parentes
Ipsi oculis, manibúsque simul tetigere beati:
Atque hinc incipiens cuncta hæc ex ordine pandam.
Nil mirandum æque quàm si quod longa peregit
Annorum series genitali semine cœptum,
Audeat illud idem momento protinus horæ
Ars facere, ac proprio naturam vincere cursu,
Quem tenuit tanto in spatio per grandia terræ
Viscera, summa eadem seruans vestigia ab ima
Sede, per anfractus totos, ac cæca per antra.
Nec minus his mirum siquis primordia possit
Scire quibus constet puri genus omne metalli:
Atque ea componens, aurum dum conficit arte,
Mensura exæquet, necnon & pondere libret
Metitur quibus hæc natura, & ponderat vnis.
Quid locus? an quisquam poterit fornace calorem
Æquare exiguis qui circumducta caminis
Nunc loca terrarum perfertur, nunc petit altam
Tellurem, mox & supraq; infraq; refertur
Vnus, & inserto distendit cuncta tepore?
Quis potis est vnquam tanta omniparentis apisci
Munera naturæ? quæ vis mortalibus vnquam
Tanta fuit? non ipsi etiam qui numina cælo
Deijcere in terras conati, vellere ab imis
Iam potuere suis montes radicibus altos,
Inuita auderent sacra in penetralia terræ

Tendere,

Tendere, scrutariq́ue piæ secreta parentis.
Adde quòd in varias mutari corpora formas
Natura haud patitur: neque enim velocis equi bos
Induerit speciem piger, aut Parnasia laurus
In se Chaoniam poterit conuertere quercum:
Nec magis æs puro se commutauerit auro
Quàm si quodque etiam queat à quocunque creari.
Hæc sunt quæ cælo missam diuinitus artem
Conantur frustra indicijs tenuare pusillis.
At neque scire opus est, quanquam hæc sit noscere pulchrum,
Quæ quibus extiterint gignendis vltima rebus
Principia, aut quali fuerint ea lance recepta
In numerum & pondus: neque enim si farrea tractes
Semina constituant quæ far primordia quæras,
Quáve ea conueniant mensura & pondere farri:
Farra sed ipsa putri mandabis condita terræ, &
Virtutem latitantem intus, seséque mouentem
Irritans tantum, naturæ cætera linques.
Nec longinqua adeò spatiosi temporis ætas
Conuenit huic operi, vires quod promit ab auro,
Ac non principijs è primis conficit aurum.
Quid si nobilius quoddam quod præstet & ipsi
Auro, contendant proprio molimine summi
Perficere artifices, aptè cui nomen elixir
Experti fecere Arabes, veríque dedere
Indicium id quoniam in melius quodcunque metallū
Ducit, & infectum mira depurat ab arte?
Sic neque spectandus nobis locus ille, calórque,

Quo calet inclusum semen genitale metalli,
Quiq; diu fertur specubus tellure sub alta:
Ast alio prorsum ducendi tramite gressus
Naturæ pariter secessus inter & artis,
Qua simul ad metam prospectans vtraque ducit.
Denique nec speciem verti tunc arte putaris
Ære vel argento duci si videris aurum:
Sed priusm hoc primo fieri ex ære atque argento
Aurum crediderit: veluti si farris in agro
Infelix lolium & steriles nascantur auenæ:
Aut si fortè boum videas per viscera toto
Stridere apes vtero & ruptis efferuere costis:
Aut vt plura sinu molli simul oua puellæ
Rite fouent, multus tenero sub pectore bombyx
Palpitat, & lecta nutritus fronde virentis
Dehinc mori, tenuis texto se velleris orbe
Implicat, ac tandem pedibus munitus & alis
Papilio de verme pedes volitánsque recedit.
Quid si cuncta etiam sint vni subdita formæ
Quæ specie vulgo perhibent differre metalla,
E quibus extiterit quodcunque impurius, atque
Sordibus infectum terrestribus, exuet omnem
Arte luem citius, puramq; nitescet in aurum?
Atq; ideo haud nescire opus est quibus abdita terris,
Et quibus è causis sunt, & quot sorte metalla
Quæ variè primo fuerint distincta sub ortu.
Sed quis in arcanos terræ descendat hiatus?
Quisve referre pedem poßit loca tetra remensus?
Vtridiceve queat fari quæ viderit ore?

Vos

Vos Musæ quas nosce decens & dicere par est
Omnia, vos diuæ nulli memorata priorum
Dicite: sic vobis ipse aurea vasa sacerdos
Prima feram: æternum sic aurea carmina durent.
Lynceus, vt fama est, visu prælatus acuto
Omnibus, è summo Siculi qui culmine montis
Pœnorum in portus oculo contendere posset,
Et numerare etiam versantes littore puppes:
Hic simul oppositas moles, simul edita saxa,
Inserta montes acie penetrabat ad imos,
Altaq; secretæ spectabat viscera terræ,
Aëra per purum veluti vitreásve per vndas
Aut liquida quondam crystallo missa videmus
Spectra quibus rerum nobis respondet imago.
O quoties patrij residens sub rupe Pachyni
Trinacriamq; omnem supra speculatus & infra
Æthnæi causas ignis motusq; videbat!
Qui simul ac tanta vi se procul omnia sensit
Cernere, non vltra cunctandi certus, & altè
Prouidus, externas animum conuertit ad oras.
Ergo ratem certa plenus spe magna videndi
Conscendit, pelagiq; deos in vota salutat.
Sicanio verùm portu vix soluerat, ecce
Cum fera tempestas cæliq; marisq; legentem
Graiorum ob portus Epiri vertit ad vrbes.
Hanc Arethusa illi Nymphas hortata marinas
Immisit, Nymphisq; etiam adnitentibus ipsis,
Et totum ex imo passim miscentibus æquor:
Namque illas metus in thalamis ne fortè videri

Æquoreis possent inuaserat æquus, & omnis
Tum chorus obscura septum caligine cælum
Texerat, ac noctem nautis obduxerat atram.
Hinc ille aërij properans it proxima Pindi
Culmina spectatum: nec longum tempus & omnes
Interius Rhodopes, Hemi, Tomariq; cauernas
Fontibus irrigui centum procul inde videbat,
Oraq; cernebat terræ in penetralia centum.
Quin Pindo exoriens aderat Achelous ab ipsis
Sedibus ante oculos, & ab imo viscere Lynceo
Altera qui longo retinet taurina recessu
Cornua, seq; altè exporgens immensa per antra
Occulit Herculeæ metuentem verbera clauæ.
Ille etiam lento præcelsa Ceraunia passu
Circuit, & visu simul interiora petiuit
Omnia: mox Graiæ varijs in montibus oræ
Consedit, penitusq; canis rimatus inhæsit
Obtutu specubus, mirandaq; plurima primus
Vidit, & hæc eadem nobis memoranda reliquit:
Quæ dum alijs ad nos olim delata vicissim
Prodimus ante omnes, hæc intro prorsus ab illis
Spectari cupimus quibus alto in pectore Pallas
Insidet, atque illic scitu pulcherrima versat.
Principio locus & sedes decreta metallis
Gignendis terræ est imum atque immobile viscus,
Marmoreæ in morem pateræ sub montibus altis
Excisum, velutiq; cauo sub fornice clausum:
Quò solis radij penetrant, crebriq; feruntur
Siderei innumeris etiam fulgoribus ignes,

Colli-

Collectumq́ coquunt humorem, ac iugibus inde
Saxa per & rimas loca cuncta vaporibus explent.
Ast vbi continuum passus vapor ille calorem
Consedit, nec iam secreta per antra volutus
Amplius, immensos post tandem induruit annos,
Hæret in expletis venis informe metallum.
Namque liquor partes terræ dispersus in omnes,
Et tenuis mixtus tenui, lentoq́ calore
Compositus, quondam fugiens & pinguis & vnctus
Exijt è vasti fundo crateris, ab imo
Sulphura vbi argento feruent immixta perenni,
Argento fluere insigni, vitamq́ per æuum
Ducere: queis primis gignuntur multa duobus.
Hoc matris, patris illud enim vim continet: huius
Suscipere, illius pars est præbere colorem.
Hinc fului species auri pulcherrima fulget,
Hinc nitet argenti candor, rubet ærea vena,
Ferra nigrescit sub apertum, plumbea pallet,
Albicat at stanni facies, imitata colorem
Argenti, pondúsque ferens, ni strideret, æquum.
In primis igitur cupidis mortalibus aurum
Quæritur ingentes inter variosq́ labores,
Pérque laborantis manifesta pericula vitæ.
Namque ferunt Indos, regio quæ vergit in Arcton,
Tendere furatum cumulos, quos egerit auri
Formicarum ingens manus: at non segniter illas
Exire, ac contra stare, & fugientia paßim
Vnguibus & rostris lacerare & figere terga,
Aufugiat quamuis celeri gens illa camelo.

Nec minus aut scrobibus curæ, vastisve ruinis
Hesperij impendunt, si quando è montibus aurum
Eruerint: neq; enim nunc quæ ramenta ferantur
Fulva Tago expediam: sed quæ maioribus illi
Sustineant subiecta laboribus atque periclis
Innumeris, & quæ vincant opera ipsa gigantum.
Nam steriles magno primum conamine montes
Excindunt, penitusq; petunt quà nulla dabatur
Semita per cuneos ascensis viscera lychnis.
Atq; imas nulla Phœbi sub luce cavernas
Noctes atq; dies penetrant, omniq; recessu
Explorant aditus: humerisq; excisa vicissim
Exportant, traduntq; alijs longo ordine primi
Per tenebras: donec lucem qui percipit unus
Egerat extrema pondus ceruice receptum.
Ast illos prædura silex si fortè moretur,
Qualis iam Pœno rupes sese obiulit hosti,
Dum ferus aërias in nos transcenderet alpes,
Hæc igni excoquitur tunc, & mollitur aceto:
Voluitur at picea circum caligine fumus,
Et miseris latitans compresso spiritus ore
Obstruitur, vitamq; operæ sub fasce relinquunt.
Atq; ideo cædunt ingenti pondere ferri,
Et vacuos summæ reserant telluris hiatus,
Qua vapor inclusus cuneis exhalet apertis.
Nec mora, nec requies quin multo fornice montem
Sustineant totum: cùm iam maiore peracta
Parte operis cædunt extremæ fornicis arcus,
Et rima signum præbent, quam peruigil unus

Aërio

Aërio montis residens in culmine sentit.
Hic ictu, aut clara reuocari voce repente
...um famulis iubet artifices, ac deuolat ipse:
Protinus ingenti strepitu, longoq; fragore
Mons cadit, humana nequeat qui mente referri
Conceptus, quantumq; obtusas occupet aures,
Aut incredibili quam compleat omnia flatu.
...lli naturæ gaudent spectare ruinam
Victores: neque adhuc illinc educitur aurum,
Nec sciuere etiam tum cùm fodêre, vel ante
Esse: sed vna illos ad tanta pericula duxit
...pes inuicta omnes per casus, perq; labores.
...ed quid in his tantum morer? aut quæ mira supersunt
Præteream, nihilo cùm sint his fortè minora?
Est deinceps aliud fessis studiúmque labósque,
Quo tantam expurgent immisso fonte ruinam.
...ámque igitur summo præcelsi è vertice montis
Qui reliquos longè superet, centesimus etsi
...eparet hunc lapis, huc immissa canalibus ampla
Flumina deducunt tanto currentia tractu
Desertas inter valles, perq; inuia saxa,
...upibus excisis, trabibúsque inserta cauatis.
Ergo omnis vario concursu protinus vnda
...n mare colligitur vastum: quo deinde recluso
Erumpit tanta vi torrens omnia secum
...t trahat, ac latum terræ prouoluat in æquor.
Excipitur tendens varijs hic denique fossis,
Quas illi passimq; cauant, sternúntq; gradatim.

Est vlex, aspérque frutex, roríſque marini
Persimilis, retinet crebris qui ſtirpibus aurum:
Propterea includunt tabulis latera omnia, & ipſi
Aliè ſuſpenſis ita, per prærupta canali
In pelagus tendunt vda è tellure lacunæ:
Quod ſupereſt râmis innectitur vlicis aurum.
Nec labor ille etiam tenuis cùm flumina tentant,
Et grauibus dites cribris agitantur arenæ:
Aut operoſum æquè quicquam quis proferat vt cùm
Effoßis altè puteis, quæcunque latenti
Eruerint penitus fundo tundúntque, lauántque,
Vrúntque, in tenuémque molunt diducta farinam?
Hi quoque iam fuerant Italis quandoque labores
Flumina per, puteóſve etiam, montiſve ruinas,
Itala dum patuit priſcis exercita tellus:
Cui poſt quippe pia lege interdicta pepercit
Auri ſacra fames: neque ënim exhaurire metalla
Italiæ parca & prudens eſt paſſa vetuſtas.
Nec foret hac etiam regio fœcundior vlla,
Quæve magis flueret venis nunc iugiter auri,
Ipſa diu cùm tot fuerit non hauſta per annos,
Si non mortales inter diſcordia, ſi non
Mars eat hos inter vexans immania corda:
Sed contra ditare orbem ſi regibus vna
Cura ſit, & populis ditato fungier örbe.
Pacis opus, qua cuncta vigent inuenta per artes
Ingenuis aptas animis: quas inter haberi
Non imo digna ta loco fortaſſe putanda eſt
Ipſa hæc quæ grauidæ ſcrutatur viſcera terræ,

Diu

)iues vbi pateat latebris auraria cæcis.
Hac etenim reliquis pretiosius arte metallum
ruitur, meritoq; id cunctis nomine præstat:
eu color inspicitur gratus quo sidera fulgent:
eu lentus facilisq; tenor quo cedit in omnes
artes: seu pondus rerum superabile nulli
enditur: aut vni quoniam nil deperit auro
gne: velut solum consumit nulla vetustas:
Ac neque rubigo aut ærugo conficit vlla.
uncta adeò firmis illic compagibus hærent,
ulphur vbi ardoris posita pinguedine causam
eridit, & fluidi quo non velut antè vaporet,
Ad longo interea decoctum tempore pura
Munditie & clara perfusum luce nitescit:
Atque ita temperiem summam radicitus humor
Et calor exæquant illi, pariterq; colorem
erspicuumq; ferunt. Argento nec minus ipsi
iuo etiam terræ partes miscentur in omnes
rorsus aquæ partes nullo discrimine iunctæ.
Hinc calor argenti nec non & sulphuris vna
erspicua inter se densat corpuscula paruo
Multa loco, simul vnde color pondusq; resultat,
Et longo constans illorum tempore nexus.
His è principijs poteris dignoscere certo
Ordine quo distent inter se quæque metalla.
ulphura si fuerint lutulenta, argentáq; viua
Principio, inficient pariter quodcunque sub ipsis
ignetur, magis atque magis quo non calor æquu
oncoquet, aut iusto quo iam maiórve minórve

Durarit perstans multos coctura per annos.
Hinc variæ rerum formæ quæ nomine quondam,
Quòd sint sæpe simul, Graio dixere metalla:
Singula seu propriam speciem sortita seruntur,
Et diuersa aliis adeò distinctaq; persistent:
Seu cunctis vnum natura semen inhæret,
Et genere hæc vno sese specieq; tuentur,
Nec distant alio nisi quòd felicius illud
Exijt, hoc miserè secum sordentia traxit
Principia, atq; eadem constans non exuit vnquam.
Vtraque cùm menti sedeat sententia summis
Patronis, neque adhuc litem dissoluere iudex
Quiuerit incassum conatus, proxima veris
Intuitus neque adhuc: tantum hic natura recessit,
Abdidit & grauium sese in penetralia rerum.
Hactenus obiectis tantæ rationibus arti
Responsum: læto nunc experientia vultu
Prodeat erroris èxpers, & nescia falli.
Hanc quoque seruitum perhibent venisse Prometh
Post famulas quas ille polo deduxerat artes,
Atque diu illum opera famulantis nauiter vsum:
Verùm vbi consenuit tantum prudentibus illam
Ipse viris fertur moriens liquisse volentem.
Hos itaque hæc certo docuit faciliq; periclo
Nonnulla inter se immutari ex arte metalla:
Nec tantùm hæc, verùm fieri quandoq; per artem
Verè aurum argentúmve aliis exemtile rebus.
Est lapis effossus Syriæ pictoribus auri
Pigmentum vero quod & ipsi nomine dicunt:
Frang

angitur attritus ſpecularis more lapilli,
ſumma oſtentans auri tellure colorem.
unc tu purgatum doctè prius excoque multo
ne per anfractus longos qui ducitur vſque
uo redeat flammis in ſe voluentibus idem.
ne olim hoc Caij ſolertia principis aurum
cerat, obryzon ſapiens cui Græcia nomen
æbuit è rerum inſerta virtute receptum:
u multo quoniam purgatum redditur igni:
u nulla quoniam maculatum ſorde renidet:
ec pigmentum auri fuit amplius ipſe, ſed aurum
ui lapis ante auri tantum ſimulauerat auram.
t ne fortè nimis videamur priſca referre,
rmine perpetuo nobis propiora canamus.
creſcunt hærentq́ cadis ſimul vndique cruſtæ,
Alba quibus longo ſenuerunt tempore vina:
s meus Euganeæ gentis ſchola tum decus imo
ccipit eraſas fundo coſtíſque vetuſti
ſis, & includit purgato fictilis ollæ
medio, atque luto teſtam circumlinit omnem,
bturatq́ illi rimas, atque obſtruit ora:
anc deinde ardenti iubet in fornace diurno
octurnoq́ calore coqui, qua vitrea feruet
Maſſa datura olim varias liquefacta figuras.
erùm vbi iam ſatis eſt ea viſa caloribus vſta
erpetuis, illam demit frangítq́ repente,
loris vt eſt ſpectatq́ ſimul num protinus albet:
t teritur veteris iam fex decocta Lyæi.
terea ſed enim, cunctis mirabile viſu,

Scintillæ, conspersæ polo velut aurea signa,
Innumeræ argenti miro in candore videntur.
Sed quid in alterius visis moror, inque relatis:
Atque aliena premens nunc per vestigia tendo?
Vidi ego qui tenues argenti ritè tabellas
Spargeret, & lateris contriti pulverem, & unà
Huic virides æris squamas, niveásque perusti
Contundi micas salis iniungíque iuberet,
Pulveréisque alijs grumos e rebus aceruans
Quas vetat & ratio necnon ars ipsa referri,
Hæc ne sordentis vulgi vilescat in usus,
Illa ut non ulli quæ sunt cælanda reuelet:
Mox ita compositis angusta in pyxide lamnis
Subycere inclusas arcto sub fornice flammas,
Quales crediderim torrere ad Tartara sontes,
Aut ubi sulphureis diros premit Æthna sub antris.
At postquam ardenti fuerant hæc cuncta camino
Tosta dies noctésq; nouem, tum demere massam
Feruentem, déq; ignis adhuc feruore rubentem
Abluere algentis roranti aspergine lympha:
Quam simul in partes lima diduxerat acri
Exiguas phialæ secreta in parte locabat
Artificis mirè ingenium: nam desuper undam
Fundebat, quæ mox argento excerneret aurum.
Tum viridem sensim in laticem liquere videri
Argenti vis illa prius compacta, sed imum
Vas auri seiuncta grauis ramenta petebant:
Tantus aquæ vigor est, tanta illo in pulvere virtu[s]
Nec fortè apparet alibi concordia rerum

Clarius

llarius, vt nectat quæ vix iungenda videntur
iquis particulas commixti pulueris omnes
omputet, & varios illarum existimet vsus,
Quæ tamen hoc vnum concordi ex arte tulerunt.
Nec minus vt rebus proprias discordia vires
Auferat, vt molli tenuari dura liquore
Viderit, atque breuis consumi protinus horæ
Momento, & tenues effundi prorsus in vndas.
ympharum verò species haud traditur vna:
Namque aliæ quæcunque hominum tellure metalla
Erutáque & durata manu si tangere crebris
Contingat guttis eadem, mirabile visu,
Aut minuunt in frusta, aut in tenuem ocyus vndam
Dispergunt, liquidóque docent assuescere fluctu.
ed tamen vnum adeò vis hæc non inficit aurum:
Nam perstat simul incolume, & simul omnibus illinc
Sordibus ablutum confestim purius exit.
Est etiam lymphæ illius, si credere dignum est,
Mira quidem, & nobis non immemoranda potestas,
Quæ quodcunq; semel purum & sine labe metallum
Contigit argenti tremula sub imagine viui
Cogit in alterius speciem formamq; resolui.
Quid quæ de veteri guttatim stillat Iaccho,
Deinde fimo incoquitur putri lentóq; calore,
Donec in ætherei splendoris versa colorem
Accipit è summo cælestum corpore nomen?
Hac quoque dura ferunt certo mollescere ductu
Corpora quæ Phœbi vel quæ dignata Dianæ
Nomine mortales rebus præponere cunctis

Instituère, quibus pretij mensura pateret.
Nec tamen hæc quamuis ita sint immune putabis
Esse aurum certo quin ex humore fatiscat:
Acris aqua hoc etiam diræ violentia rodit,
Et terit, & liquidas tenuatum vertit in vndas.
Verùm hæc exiguam lucem tibi recta sequenti
Prætulerint, veri qua cernere culmina poßis,
Quo te discutiens tenebras industria ducit.
Sunt aliæ ex aliis quærendæ fontibus vndæ,
Iam quibus ex sese nullâ vi leniter aurum
Humescat, nullo alterius veniente liquoris
Auxilio exterius, propria soluatur in vnda.
Hoc agite, hinc vobis summam perquirite laudem
Diuini artifices: hæc namque potentia cælo
Cælestis descendit aquæ, qua cuncta tuentur
Robore se proprio, nec non producere fœtus
Ipsa sibi similes, & in æuum extendere possunt
Progeniem multos fragilem durare per annos.
Nonne vides quanto secum natura tenore
Consonet? vtq; modum generandi comprobet vnum
Semper, & vnius vi nitens seminis, vni
Seruiat vna operi, quod & vnum nacta quiescat?
Nec Bacchi si tentet opus Cerealia miscet
Semina, nec Cereris si frumentaria quærat
Pinguia Cecropiæ tractat plantaria diuæ.
Hordea cui cordi, demum serit hordea, ne tu
Nunc aliunde pares auri primordia: in auro
Semina sunt auri, quamuis abstrusa recedant
Longius, & multo nobis quærenda labore.
Nec

Nec maris immensi reputes, aut nubis aquosæ,
Vel liquidi fontis similem quam quærere lympham
Instituis: neque enim, quod tu obseruare memento,
Inficit illa, liquatve aliquid cùm spargitur, aut id
Humectat propius cui venerit: arida namque
Pulueris hæc extra in speciem se prodit, at imis
Vuida contusi liquet in penetralibus auri.
His olim veteres intenti gnauiter vndis
In portum rexere ratem felicibus auris.
Ignarosq́ue viæ medijs in fluctibus inter
Obstantes scopulos frustra liquere natantes.
Hinc multa expertum, necnon & multa docentem,
Insula diuino Balearis munere misit
Alma virum, cuius miro velamine tectus
Ipse liquor quo cuncta madent iam credere multos
Impulit vt Bacchi candens & limpidus humor
Principia ablueret secreta protinus artis,
At non ille quidem sentit quæ dicere prima
Est facie visus: neque tunc stillantia vina
Miscebat, cùm iam præstanti lentus in vrbe
Insubrum ternos residens feliciter annos
Fecit inexhaustum pondus tradiuitis auri:
Ac socijs, quos ipse sibi coniunxerat, æquus
Diuisit tenuem diuini pulueris offam,
Cuius in immensum quota pars traduceret aurum
Iampridem quæcunque forent infecta metalla.
Hinc quoque cultus Arabs vitreo de fonte liquorem
Desertas inter valles præruptaq́ue purum
Saxa super ducit, nemorumq́ue occultat in vmbra

Altorum, densis passim quæ vepribus horrent:
Ast alias tamen hic venas ostentat apertè,
Vber vbi emanat semper nec inutilis humor:
Et te dum varijs immensa per auia rebus
Detinet intentum, felices præterit vndas
Quas manibus quondam puris haurire solebat
Ipse: nec admiscens aliud longúmque diúque
Compositas parua leuiter fornace coquebat:
Vnde opera arcanæ naturæ occulta reclusit
Sæpius, & grates dijs immortalibus egit.
Sic alij quos experiendo maxima rerum
Visere iam decuit summo quæsita labore,
Angustum per iter recto de tramite nunquam
Qua prius ingressi declinauere: nec antè
Desinere optarunt licuit quàm tangere lætis
Tandem exoptatum longo post tempore finem.
Hoc opus, hanc primùm tantam mortalibus artem
Interpres rerum ostendit sanctissimus Hermes:
Nec latuit tanto duxit quos munere dignos,
Edoctos sed iam docuit, penitusq; remotos
Rebus ab his tanquàm non dignos terruit omnes,
Ne peterent quæ non vnquam contingere possent:
Iamq; probos tandem accendens vt quærere vellent
Quæ sciret, veróque ipsus deprehenderat vsu,
Admonuit paucis contentum pergere doctum
Artificem, tanquam naturæ ritè sequentem
Certa solo pressis stabili vestigia signis.
Quinetiam humano docuit de corpore pelli
Hac omnes valida morbos faciliq; medela,

Serua-

Seruariq́ diu nitido cum flore iuuentam,
Et senium placidos produci grande per annos.
Nec sanctam violare fidem, nec fallere quenquam
Ille potens sacri patitur medicaminis vsus.
Hoc sed qui poterit diis aspirantibus vti,
Et præstare etiam quoties defecerit, ille
Plurima contemnens, & seruantißimus æqui
Hinc erit & frugi, curásque eludet inanes:
Et dites supra gradiens ditißimus omnes,
Pauperiem simulabit ouans, ac sæpe benignus
Proderit, & miseris latitans succurret egenis:
Innocuúsque aliis sibimet gaudebit adesse:
Et facilem ducet momenta per omnia vitam.

LIBER SECVNDVS.

HActenus auriferam secreta Palladis artem
Inuentam humana quondam virtute coëgit
Credere nunc ratio, nunc experientia suasit.
Iamq́ ea quid possit, quò prudens tendere pergat
Hinc canere incipiam: dextro modò numine Phœbi
Difficiles adeò factu dictúque per artes
Ingrediar, verbis addens & rebus honorem.
Túque ades ô cultum Musis & Apolline pectus
Ante alios olim cunctos diuine poëta:
Quo duce secretum per iter procedere tantum
Ipse queam, vt propius Pimplæi culmina cernens
Altæ iugi ne quò interea per deuia ducar.

Illuc namque animus certa ſpe ductus anhelat,
Et fidit gradibus creſcentis ſcandere famæ,
Nulla cui quam longa queat delere vetuſtas.
In primis niueo ſparſus candore lapillus
Quæritur, aut longo contritus tempore puluis
E niueo in liquidum verſus candore ruborem.
Illius infecto tenuis pars mixta metallo
Inſerit argenti ſubito, mirabile, pondus
Et ſpeciem, vel ſi argento ſit proxima viuo
Dedocet hoc fungi liquenti immobile vita:
At ruber ipſo etiam puluis pretioſior auro
Quodcunque ex illis primum calefeceris igni,
Vertet in immenſum pondus tibi protinus auri.
Atque ideò artifici maius nihil eſſe putato
Quam quibus è primis opus id componere poßit
Noſcere, quæve prius capiat, circumq; laboret:
Mox vt naturæ ſe tum præbere miniſtrum
Sentiat, exemptum latebris cùm nobile ſemen
Proferet in lucem ſolers, iterumq; tenebris
Reddet, & occulta ſeruatum pyxide claudet:
Cumq; alimenta putri ſenſim dabit humida maſſæ,
Agricola vt quondam telluri ſemine iacto
Spargit rore leui tantum ſitientia culta:
Nec minus interea tepidum cùm ſuggeret ignem,
Et genitalem intus vim vi ſubeunte fouebit:
Vt calor interius ſolet exteriore iuuari,
Ac ſtomacho pretenta manus præſtare vigorem
Vt valet: vtq; ægri vires releuare caducas
Appoſitæ exterius poſſunt fomenta medentum.

Nec

Nec varias specie res admiscebit, & vni
Quodcunq; obstiterit iunctum procul inde mouebit.
O tardas adeò mentes, assuetaq; falli
Artificum vario rerum per inania ductu
Pectora! cum duris quid mollia vina metallis?
Apta epulis, atq; apta bibi suauissima vina?
Quid leuis humano missus de corpore sanguis?
Quid lapsi è rosea flaui ceruice capilli?
Oua quid? & lectæ summis in montibus herbæ
Conueniunt imis fosso sub montibus auro?
Hic tamen expressam prælis torquentibus vuam
Accipit, & phialæ postrema in parte reponit,
Cuius in extremo rostrum connectitur ore.
Hanc super ignitos cineres candente camino,
Aut super vndosum laticem feruentis aëni
Collocat: at tenuis fertur vapor intus, & hærens
Alta petit, leuiúsque liquens it fusus in vndas,
Ardentemq; vocant lympham, vitæq; liquorem
Vitrea quem raris effundit fistula guttis.
Hic ergo vt multis vicibus stillauerit, vna
Collectus varios tandem seruatur in vsus:
Præcipuè verò modico lentescat vt igne,
Siue fimo incoctus nulla non arte tepenti.
Fingitur oblongo vitreum vas ductile collo,
Bina vnde, exiles velut ansæ, brachia pendent
Concaua, quæ ventrem vasis flectuntur ad imum.
Hic igitur liquor inclusus cum summa per ora
Fertur, continuò binas inclinat in aures:
Ingreditur, repetitq; iterum quas liquerat imo

Fundo feruentes lymphas, iterumque refertur
Ad supera, atque leuis nusquámve quietus eandem
Itque reditque viam toties, & mobilis idem
Ipse in se sua per vestigia confluit humor:
Donec paulatim niueam densetur in offam.
Tenuibus hæc tandem lamnis componitur auri,
Et coquitur lento forsan longóque calore.
Verùm hoc ne an ne alio quouis ea denique pacto
Commiscent (namque hoc haud est exquirere nostrum)
Incassum cuncta exercent, frustráque laborant:
Nam specie diuersa simul dum iungere curant,
Altera vt impediant primo mox altera motu,
Efficiunt vllo ne poßint tempore quicquam
Edere quod per se naturâ constet & vnum.
Namque ita principio statuas cuncta esse sub vna
Re, quibus hic opus est, nihil vt quæsiueris extra:
Præcipue humorem, qui sese iugis abundè
Sufficit atque intus seruat, dum prodeat illud
Quod cupis, & gigni tanto conamine certas.
Quinetiam duplicem scito vim intrinsecus esse,
Et quæ semper agat, & quæ patiatur, vt vna
Fœmina másque agitent: veluti cùm pullus in ouo
Crescit agente quidem hoc atque hoc patiente vicissim,
Exterius tantùm miti atque fouente calore
Adiutus: neque tu quid conuenientius vllum
Exemplo hoc credas, neque quod me iudice semper
Acrius inspectes, atque ad quod cuncta reducas.
Ast alius puro varias de sanguine partes
Elicit, atque adeò ductas elementa vocare

Insti-

Instituit, tanquam poßint ea forte videri
Simplicia aut tangi manibus, secreta vel vsquam
Esse vel includi quoquam quin protinus omne
Vas penetrent duro quamuis adamante peractum
Id fuerit: simplex neque enim consistere corpus
Parte potest orbis vasti violenter in vlla,
Sed propria tantum gaudens in sede quiescit.
Sic sæpe ex alijs rebus, sic sæpe seorsum
Quatuor è tonsis ponunt elementa capillis.
At non sic natura potens hæc segregat vnquam:
Sed miscet potius simul, & confundit eodem,
Frigida commutans calidis, humentia siccis:
Atque ita corrumpit solidum, nec diuidit vllas
In partes, seruans genitalem seminis illi
Vim qua corrupto corpus de corpore gignat:
Namque ex quo quicquam genitū est, id putruit ante
Quid, qui conatur quæsitæ longius herbæ
Inualido aufugiens argentum sistere succo,
Idq́; gelat duratq́; simul, sed figere nulla
Arte potest ictu quo molli ducere poßit?
At non quod solidum faciat vel ductile tantum
Quærendum est, sed quod videatur posse priorem
Auferre, atque illi defecto inducere formam
Mox aliam, & puri speciem donare metalli.
Sulphura quid memorem longo detersa labore?
Nitráque, purgató que sales, tostá, que Lyæi
Longæui feces, vel quæ atramenta calenti
Accensa effundunt guttas è vase rubentes?
Hinc soluunt, iterantq́; vices, ac sæpe resoluunt:

Deinde lauant, iterumq́ terunt, mox figere tentant
In calcem vertunt etiam, missóq; vapore
In sublime ferunt tenuati corporis auram.
Compositos varia videas hinc lege caminos
Innumeros, totidemq́; luto lita vitrea vasa.
Quæq́; sibi vertit faber argentarius vsu,
Sordidiúsque aliæ quicquid fabrilibus artes
Exercent curis nostri arripuere, suísque
Insani asciuere laboribus: atque ita semper
Sulphur olent, semper faciem fuligine tincti
Horrendas atræ simulant ab imagine laruas.
Nec miseram magis affirmes veraciter vllam
Artem aliam quàm quæ externis Alchimia verbis
Dicitur, obscurísque tegens ambagibus errat
Auia per, miserósque trahit per iniqua sequentes,
Ac tandem eiectos in cæca barathra relinquit.
Vt videas quandoque bonum sua prædia ciuem
Vendentem patriásque domos, mercésque repostas,
Fornaces inter versari, ac follibus auram
Captare, in tenuémque, nefas, conuertere fumum
Rem, dubias dum quærit opes insanus, auitam.
Difficilem interea coniux mœstissima vitam
Protrahit, illachrymant nati, fit sordidus ipse
E lauto, ludúsque patens & fabula vulgi.

Quare agite, exemplum tenebris hāc cernite lucē
Mortales, cacísque vijs auertite gressum,
Ac prohibite nefas tantum, & depellite virus
Infectum quo vulgus iners se posse per artem
Diuinam miscere manus putat, abdita rerum

Qua

Quæ valet & causas adeò spectare latentes.
Hanc non impuris manibus fraudator auarus
Attingat, decoctor item, quisquísve fabrili
Arte valet, mollísve etiam cui perdita cordi
Otia, mercatórve vagus, vel deditus vrbi
Ciuis, & incumbens telluri aruísque colendis,
Et qui multa animo præsertim & magna minetur:
Vel si qui similes hæc vulgò quærere sueti
Fraude mala tantum, vel habendi prorsus amore.
At sapiens, superos in primis qui colat, & qui
Noscendis penitus causis modò gaudeat, huc se
Conferat, hanc totis sectetur viribus artem.
Huic comes hærebit grauis exploratio rerum
Intima naturæ paßim vestigia seruans:
Cum mora sollicitos cursus remorata sequetur,
Et visura olim stabilis patientia finem:
Mox labor, ingenuósque mouens industria gressus
Haud aberit: vitreumq; feret vas scilicet vnum,
Vnum opus, atque vnam secum rem denique ducet.
Ille igitur tanto comitatu septus inibit
Longum iter: & lento peruadens omnia passu
Continuè miris oculos mentemq; repertis
Pascet, & assiduum fallent spectata laborem,
Donec in arcana tectos tellure recludet
Thesauros, ignotum argenti pondus & auri.
Eloquar? an vulgo prorsus non credita versu
Expediam primus? nec erat cùm talia cœpi
Iam fari mens ista mihi, sed compulit ordo
Integer vt dictis etiam maiora reuelem.

Ille ergo vlterius procedens vltima rerum
Secreta inueniet, queis se natura peractis
Oblectat: gemmásque pari confinget ab arte.
Ac nisi dicendis superessent multa metallis,
Gemmarum forsan causas, sedésque referrem
Sepositas, quibus in specubus natura beatis
Ludit, & in nulla magis hac mirabilis vsquam
Parte valet, summas variando promere vires.
Perspicuæ vt tellus lymphæ commixta minutim
Pura ferat gemmas, vt cæli motus, & ardor,
Sideréúque situs certam præscripserit illis
Sedem gignendis canerem: nec gemmeus vnde
Irradiet fulgor, variet color vnde tacerem:
Durities etiam vnde illis inuicta, nec igni
Cedens, nec ferro: vnde nitens distinctaq; miris
Interdum maculis facies, iam qualis achaten
Æacidæ ornarat Musis & Apolline felix.
Vos natura parens, nulla cui motus ab arte
Prouenit, ô Diuæ, parua concludere gemma
Sponte nouem voluit proprijs insignibus omnes
Ornatas, mediúmque simul considere Phœbum
Deposito mitem cornu citharaq; canentem:
His vt testatum signis mortalibus esset
Quo numero, & quali semper præstatis honore.
Felicem tanto dignatum munere Pyrrhum!
Et fortunatos licuit quibus ista videre!
Indomiti hinc virtus adamantis multa referri
Debuerat: solis vt quondam Regibus esset
Cognitus: vtq; vno tantum quæsitus in auro:

Tíq; actus ferro duríſque incudibus ictum
Reſpuat, atque etiam ferrum diſſultet vtrimque,
Diſsiliantq; ipſis incudes ictibus actæ:
Vt prædura adeo vis hæc corrupta recenti
Sanguine calfactóque hirci rumpatur, & ictu
Crebro librantis grauiter per inania ferri:
Vt lapis acceſſu magnes adamantis oberrans
Ferrum declinet, vel inhærens abdicet idem:
Irritaq; vt tandem faciat concepta venena,
Et pellat de mente metus adamantina virtus.
Omnia quæ quondam ſaſſa eſt vidiſſe vetuſtas
Credula: namque horum forte experientia priſcis
Certior arriſit, quæ non oſtendere ſeſe
Quiuit adhuc nobis: ſeu non genus illud in auro
Congenitum pateat: ſeu ſic, vt pleraque falſo
Nunc alia, hoc etiam non vero nomine dicant
Artifices, ideoq; ipſa re prorſus aberrent:
Quo neque quæ veteres ſuper his ſcripſere fatentur
Eſſe, ſed in dubium reuocari tradita poſſe
Ipſa hæc contendunt manifeſtis omnia ſignis.
Nec virides etiam fas hic tranſire ſmaragdos
Indictos: neque enim color eſt iucundior vllus
Quàm quo ſe tellus horis genitalibus anni
Veſtit, & oſtentat vultu meliore virentem.
At mage nil viret his: nihil eſt quod compleat æquè
Contuitu his oculos, ſatiet minus: ipſáque multo
Obſcurata acies intentu protinus ipſo
Aſpectu viridis claret recreata ſmaragdi.
Fulgurat vt picto viola carbunculus igne

Mox etiam canerem: variúsque vt fulget iaspis:
Concolor & fuluo radiat topatius auro:
Innumeráque alias specie vel nomine tantum
Diuersas cœpto memorarem carmine gemmas.
Verùm hæc iam satis est leuiter tetigisse vagantem,
Atque alijs monstrasse viam qua tendere pergant:
Si quos fortè iuuat naturæ occulta subisse,
Hæc eadémque palàm dulci fecisse Camœna.
Nunc age materiam tantæ quam præstitit arti
Natura expediam: ne quis perferre labores
Incassum studeat tantos, sed grandia vitet
Detrimenta quibus vesani sæpe tenentur
Artifices, longè primis dum rebus aberrant
Quas capere, ac solas illos seruare decebat.
Est lucus summo secreti in vertice montis,
Fons vbi decurrit nitidis argenteus vndis,
Et specus exesum tendens aperitur in antrum:
Intus habet præstans diuino numine virgo,
Ruricolæ Glauram prisco quam nomine dicunt.
Huc densos inter vepres angustus, & asper,
Accliuísque ægrè perducit callis euntem.
Vestibulum ante ipsum speluncæ læuis & æqua
Planicies, non ampla tamen, horrentibus vmbris
Cingitur, ac fluuij ripis, & margine tophi
Obducta viridi musco, spissísq; corymbis.
Ingreditur verò siquis feliciter, omnem
Continuò labem humanam, mirabile dictu,
Exuit, ac pondus subitò mortale relinquit,
Et purus penitúsque leuis fit spiritus illi:

Quique aditus lustret cunctos, agilisque feratur
Per cuneos, quibus in medijs sedet aurea Nympha,
Aureus & circum thalamus, supraq; renidet:
Quin auri tabulæ pedibus calcantur euntum,
Atque ipsa ex auro splendet conflata supellex.
Taruisiis ne qua titubes in montibus antrum
Hoc pete, qui rebus tantis primordia quæris:
Quódque illic visum fuerit pretiosius inde
Erue, nec sumptu nimio, nec parce labori.
Non tamen aut viuum sulphur, tremulúmve repones
Argentum, vel quæ vndanti delata vapore
Exit ab his primum putrisq; infectaq; vena:
Sed purum atque omni purgatum sorde metallum
Accipies, cuius secreta in parte receßit
Spiritus, & crassa pressus sub mole latenter
Victitat, ac solui vinclis, & carcere cæco
Emitti expectat tenues effusus in auras:
Quæq; erat innato subsidens pondere moles,
Iam leuis ascensu superas contendat in oras:
Duraq; mollescat, naturam imitata per artem
Eximiam, retro quæ per consueta reuerti
Imperat, vt longo sese torpore recludat
Inclusum semen, vegetantis more, nec intus
Ardua constantis metuat iam vincula massæ.
Quod tibi ne mirum valeat quandoque videri,
Pullulat interdum proprij virtute vigoris
Auri perpetuum germen, fertúrque sub auras,
Non secus ac summa fruticis tellure cacumen
Exit, & inde sua vi sese extollit: vt Istri

Accola felicis sæpe illud stirpibus hærens
Capreoli in morem nati circumdare truncos,
Implicitúmque etiam saxis inuenit obesis.
Utq; agiles serpunt hederæ, latéque pererrant
Amplexæ lateres circum, pariésque fatiscit
Dirutus, ingressis rimas radicibus, atque
Frondibus, ac prætergressis latera obuia ramis:
Sic topho inseritur crescentis viuidus auri
Surculus, atque intus partes explorat inanes,
Egrediturq; illinc, & se diffundit in auras,
Aut variè illius summas complectitur oras,
Quásque tenet solidè conspersas purus inaurat.
Hinc duo præcipuè quæ verset cura probati
Artificis statuo: quid primum seligat, & quo
Selectum pacto moderetur, & aptius edat
Quo poßit modico solui lentóque calore:
Vtrumque innumeris prisci inuoluêre tenebris:
Barbaraq; occultis rebus coniungere verba
Haud dubij centum statuerunt nomina, quorum
Quodcunque incertam signaret remq; modúmque,
Multáque quæ lepidi quondam finxere poëtæ,
Quæq; sacrorum olim veri vox nuncia vatum
Protulit: his etiam vice sunt interpretis vsi,
Singulaq; exposuere, atque inseruere libellis
Ipsa suis patefacta, velut cælantia pridem
Artis opus tantæ: cùm porrò vana Poëtæ
Figmenta illecebris vacuas captantia mentes
Commenti, multo fuerint diuersa loquuti.
Qui verò incomprehensum & inenarrabile munus

Diuin

iuinæ humanas aduentu prolis ad oras
ræfati, haud quaquam parua hæc sensere sub ingens
s illud tam magna sonans mysteria vates.
æc tamen haud nullis nostri suadentibus vsi,
el quòd eos ea vana fide tenuisse putandum est,
el sua quòd varijs iuuit cælasse figuris.
uin etiam huic vni quo se mollire metalla
uenere modo, cunctarum nomina rerum
npofuere: quod hæc cunctis vis insita rebus
æreat, incipiatq; omnes, & compleat vna.
uncta adeo cunctis occultauere: neque illi
equiquam interdum seriem abrupere loquendo
erpetem, & excursus interposuere vacantes.
rgo altè vestiga animis, & rite repertam
Materiam rebus tantis per deuia sume.
Iam non vna tibi regio dabit, aut locus vnus:
Montibus at multæ spaciantur Oreades altis,
Intra quibus cura est seruare, ingentiáque intus
Munera: iam quorum venientes sæpe remittunt
Participes, manibus puris & pectore si qui
Accessere illuc, dites vbi pectine eburno
Aurea perpetuo depectunt vellera Nymphæ,
Quæ prima heroum pubes rate sancta petiuit,
Nec timuit tantos per fluctus quærere summis
Tum ducibus ditem sub Iasone & Hercule Colchon.
Alter inauratam noto de vertice pellem,
Principium velut ostendit quod sumere possis:
Alter onus quantum subeas, quantúmque laborem
Impendas crassam circa molem, & rude pondus

Edocuit. Neque enim quam debes sumere magnum
Inuenisse adeo est, habilem sed reddere massam
Hoc opus, hic labor est, hic exercentur inanes
Artificum curæ: varijs hic denique nugis
Sese ipsos, alióque simul frustrantur inertes.
Et nunc vrentes latices, Bacchíve liquorem,
Nunc olidas miscent lymphas, quæ menstrua & ipsi
Appellant, veluti sint vt quæ dulcia complent
Pignora perfectis materna mensibus aluo:
Deinde coquunt lento spatiosi temporis igne
Aßiduè instantes frustra, longiq; laboris
Præmia decepti tardè ventura morantur.
Nam varias rebus formas adhibere serendis
Non puduit, quæ sic naturæ monstra repugnant,
Hoc opere in toto præsertim, quod nihil æquè
Postulat ac quod sit simplex, farragine nulla
Rerum alia expletum quàm quæ tellure sub alta
Continuo puri suffitu sulphuris atque
Comparis attactu viui conflantur in aurum.
Præparat ast aliter alius: fortasse nec vnus
Est modus, vna modo res ipsa & pura reduci
Iam liquido videatur, & in se sola relinqui.
Ars hic sed propius naturam imitata laboret:
Illic ipsa suum constans natura tenorem,
Artificis sed mota manu directaq; seruet.
Namq; vbi compactum valida soluetur ab arte,
Expositumq; extra venienti vi dabit vltro
Sese opus, & certa fœcundum prole patebit:
Quod superest ipsum secreta in sede locabis,

Perpe-

Perpetuóque calore, & longo tempore fotum
Exercebis, & huic sensim sua pabula reddes.
Nec graue decreti spatium tibi temporis esto,
Quicquid id est: certo nam prodit tempore quicquid
Exoritur, donec perfectum circuat orbem,
Quo se vitalis profert in luminis auras.
Ac veluti informis paulatim matris in aluo
Fœtus inaugescit, paruus dum fingitur infans:
Sic locus exceptus dextrè, cui semina mandes
Aurea, continuè producens illa fouebit,
Donec in optatos adolescent edita fructus.
Túmque ministrabis paruum crescentibus ignem
Principio, humentémque, & corrumpentibus aptum,
Temperiémque illis, Mariæ quæ balnea dictant,
Inter & humorem statues intérque calorem.
Quodq́; fimum falsò appellant, & balnea; tantum
Tu mitem ac proprium gignendis vsque teporem
Sufficies æquus: neque enim qui deficit, aut qui
Excedit calor, & medium seruare nequit: sed
Alternat variatq́; vices hic profuit vnquam
Natis, aut certo nascendis tempore rebus.
Materiam quoque nec multam concludere parua
Pyxide curandum est: modico namque ipsa calore
Haud poterit resoluta suas expromere vires.
Id quoque non opus est: nam cùm semel ipse beati
Pulueris extiteris compos, non amplius optes
Aut multum, aut ipsum rursus componere: namque
Augebis quoties vlli tibi venerit vsu.
Illud nec parui facies quod clara beatus

Signa dabit puluis tibi, cùm manifestus haberi
Cœperit, & varios ostendet ritè colores.
Sed ruber in primis quamuis optabitur, album
Non tamen excipies, quin & magni quoque pendas
Atq; atrum: namq; hic operis tibi monstrat apertè
Principium magni, secretaq; ostia pandit
Prima via, ignarum frustra qua vulgus anhelat,
Et vaga multiuij callis diuertit in ora.
Ille iter incœptum quondam, propiúsque peractum
Iam medium ostendit, nec iam procul esse ruboris
Indicium, gaudet cùm vis humana propinquum
Affore opus, quo non maius perfecerit vlla
Ars vllis adiuta opibus: licet ipsa potenti
Nil non ingenio peragat, quæ sidera cæli
Suspicit, atque obitus signorum inspectat & ortus,
Conscenditq; polum gradibus subnixa superbis,
Ac maris & terræ tractus metitur, & ipsas
Innumeras prorsus numero comprehendit arenas.
Cælestes etiam concentus voce referri
Edocet humana, fidibúsque imitata canoris
Ætherei septem tentat discrimina cantus.
Arte etiam inuentæ leges & ciuica iura:
Arte vrbes constant claræ, sanctiq; senatus:
Arte regunt reges populos: exercitus arte
Ducitur: atq; etiam præstans dux imperat arte.
Ars & corporibus fessis diuina ministrat
Adiumenta quibus reparant languentia vires:
Fertilis & terræ cultus non abnuit artem,
Cùm dura ac sterilis tellus mansuescit arando,

Et secreta prius crescunt vineta sub vlmis.
Hæc igitur quæ nos inter versantur vbique,
Tractat, & illa etiam contemplans audet adire
Quæ procul à nobis tanto sunt edita tractu.
Quin bene si reputes, arti penè omnia certæ
Attribuit genus humanum: nec dicere quicquam,
Aut facere illius recta sine lege requirit.
Salue hominum præsens simul & gratißima cura
Ars grauium, seu te sancta de Pallade natam,
Seu famulam potius dicam sub Pallade primam:
Namque ferunt illam proprium seruasse pudorem
Semper, eam quamuis adamarit Lemnius heros
Ex quo disiecit patris caput ipse securi,
Prodijt vnde ferox patrio dea prædita sensu.
Salue magna parens iterum, fœcunda virorum
Atque operum: tibi tot sacris è vatibus vnus,
Quos æquo ad tantos gressu procedere riuos
Par erat, Aonijs ausim conspergere lymphis
Tantarum causas rerum caligine tetra
Obductas, atrásque illis detergere sordes,
Et liquida ablutas aspergine ferre nitentes
Ante oculos. Ergo cùm tu deprehenderis arte
Eximia seriem tantam & manifesta colorum
Signa, procul longi speres promissa laboris
Præmia: namque tibi diuino munere puluis
Præsto erit auripotens, parua qui quodq; metallum
Parte sui purum subitò conuertet in aurum.
Ac veluti modicus, si fortè coagula desint,
Caseus extemplò lympha resolutus & igni

Adstringit plena liquidi mulctraria lactis,
Cogit & alterius lac in se vertere formam:
Sic argenta facit puluis liquentia sistet,
Sidereaq; auri specie donabit, vt omni
Præstent & nullo prorsus superentur ab auro.
Ipse etiam augetur puluis, ne fortè labores,
Néve iteres opus expletum semel: addere summam
Vim licet, vt minimus tum puluis denique viui
Immensam argenti valeat conuertere molem.
Seu leuis & nulla demum non parte solutus
Spiritus ingreditur longa in penetralia densi
Corporis, & toto penitus se viscere miscet:
Seu potius longo concoctus tempore puluis,
Compressúsque diu, multúmque & sæpe reductus
In sese, proprium cogit densátque vigorem.
Vtq; croci exiguus pura flos sparsus in vnda
Immodicum grato diffundit odore colorem:
Plurima sic agitans contracto in puluere virtus
Obuia percurrit liquidi loca cuncta metalli.
Seu nulla hic ratio est hominum deprehensa sagaci
Ingenio, quare vis paruo in semine tanta est.
Herculei neque enim lapidis si fortè requiras
Inuenies causam, qua ferrea vincula nectat,
Et trahat abiuncti pondus per inania ferri:
Nec minus vnde regat nautas, & vergat ad Arcton
Spectantes parua clausum sub pyxide sidus.
Multa tegit sacro inuolucro natura: neque vllis
Fas est scire quidem mortalibus omnia: multa
Admirare modo, necnon venerare: neque illa
Inquiras

Inquiras quæ sunt arcanis proxima: namque
In manibus quæ sunt hæc nos vix scire putandum:
Est procul à nobis adeò præsentia veri.
Ne tamen haud speres artem perdiscere posse
Difficilem, atque alijs grauiorem, percipe iam nunc
Quæ dicam, & posthac alta tibi mente reserua.
Quæ sciri poterunt, ea primùm sola putabis
Cognoscenda tibi: dehinc ordine cætera disces.
In primis etenim rerum cognoscere causas
Ne dubita: nam sæpe ferunt quærentibus illæ
Sese vltro faciles, si quem via recta reducat
Continuis ad se gradibus: nec sistere detur
Ante illi quàm se thalamo concludere possit
Quò se maiestas veri veneranda receptat.
Illic quæ fuerint fingendis prima metallis
Semina visuntur, quæve his coctura serendis
Diuersas adeò coniunxerit vltima formas:
Nec minus apparet ratio qua posse metalla
Ipsa vices præbere suas, alienaq; ferre
Imperia aspicitur: necnon & gignere, si qua
Ars iuuet atque manum natura porrigat alma:
Quin etiam vt sensim madeant, & mollia persent,
Magnum opus, & quo non credas operosius vllum
Esse aliud, nec quo magis ars se maxima iactet.
Præterea haud aberit longè quin cætera de te
Percipias ipso, nam vinclo iuncta tenentur
Cuncta vno: hincq; modus lenti deprehenditur ignis:
Et locus, atque decens lapidis mensura futuri,
Et calor optato vario sub puluere fusus,

Quóque modo augendus, deerit si forsitan antè
Conditus, & multo durarit tempore puluis.
Omnia quæ læto paßim tibi certa patebunt,
Si rerum seriem longo seruaueris vsu.
Et quandoque probus non dedignabere forsan
His equidem dignas meritis persoluere grates:
Qui procul ignari linquens ludibria vulgi
Nunc iter ingrederis nobis ducentibus arctum
Vsqueadeò vt paucos capiat, paucósque remittat
Incolumes, crebris laceros quin vepribus omnes
Id referat, nisi quos alta sub rupe relinquit
Errantes cæcis in flexibus, vnde nec ipsi
Se vnquam, mortalísve manus miserata referret.
Sed tu ne dubites sinuosa errare per antra:
Cæca reges filo vestigia quod tibi nuper
Ostendi, vt tutus ferres, tutúsque referres
Ipse pedem. Quod si finem assequerere beatus
Optatum, Diuis ageretur gratia primùm:
Deinde mihi merito, tibi qui præsentibus illis
Consului. Verùm si non contingere metam
Forte darent superi, captum sed sistere cursum
Esset opus, casu quo sæpe humana laborat
Conditio: at saltem falsi mendacia vulgi
Exagitans, alios errantes cernere poßis.
Illud sæpe etiam in primis, iterumq; monebo
Ne si rara tibi contingat gratia cælo,
Namque aliunde sibi nemo sperauerit, vlli
Hanc vix insinues caro fidóve sodali,
Nedum aliys referes, ea nec te noscere iactes
Qua

Quæ scieris: verum secreto in pectore seruans
Tecum habita, & tecum tãtum ipsa arcana reuolue.
Nam suspecta probis ars ipsa inuisaq; multis
Inuisos etiam cultores efficit artis:
Mendaces adeo multi quacunque vagantur,
Multaq; polliciti vanè, quæ multa nec ipsi
Resciuere, neque est illis ea noscere promtum,
Qui recta quæ nos ducit via prorsus aberrant.
Multos quinetiam insignes & cætera doctos
Vidi cuncta equidem tractare & pendere magni
Quæcunque ignarum probat ac ignobile vulgus.
Quid? qui derident omnes, quæ maxima turba est,
Artifices, tamquam nihil hos intersit & illos,
Atq; vno pariter pendunt examine cunctos?
Sunt qui sæpe petant quænam sit causa quod vsquam,
Aut vnquam tantos inter qui talia curant
Appareat nemo qui re miracula tanta
Comprobet: idcirco nullam quam dicimus artem
Esse, sed ingentes nugas: & inania mentis
Insanæ commenta sibi manifesta videri.
Sed quis tam fragili munitus robore pectus
Non queat hæc vlli nunquam reseranda tacere?
Nam quem non prohibet rerum prudentia fari
Quæ sibi continuò fuerint cùm dicta nocebunt?
Tutus ab insidiis qua se virtute tueri
Posset, qui præ se ferret se condere paruo
Diuitias loculo ingentes, quibus vndique regum
Et regna assurgunt, & opes, opulentaq; cedunt:
Omnia, tanquam illis sint vnis quæque minora?

Thesauros igitur tantos componere siquis
Iam potuit, mirè sub amica silentia seruat.
Quod quoque tu facies: neque te desistere cœptis
Id moueat nullos opibus quòd talibus auctos
Videris, aut vulgo sese ostentare beatos.
Nec quoque te grauia hæc, atque importuna retardent
Tempora, quæ numquam miseri sperauimus ante:
Hostis vt heu mites inuaderet has quoque terras
Barbarus, & longo seruatam tempore pacem
Perderet vsqueadeo, nedum turbaret iniquus.
Nunc licet inuasas vrbes, direptaque passim
Oppida: nunc turpes prædas, rapiusque nefandos
Audire, & miseris iniecta incendia villis,
Naruisiam vnde suam tristis flet Musa Bononi:
Turpatos etiam cultus, violataque fœdo
Milite templa deûm, sceleratæque insuper vsta,
Et confusa simul diuina humanáque tantum
Bella nefas: scelerumque parens discordia nectit.
Pectora quinetiam diro commota pauore,
Et concussa hominum paucis sic ante diebus
Cernere erat, veluti dirarum agitata flagellis:
Vt sibi quisque nouas trepidaret quærere sedes,
Collectísque opibus proprijs oneratus abiret,
Atque solum linquens patrium se ferret ad vrbem
Reginam magna quæ cingitur Amphitrite:
Tamquam illo sub tuta forent tunc omnia cælo,
Quo sese quondam fugiens electa recepit
Gens Italûm, vt paruis scopulis seruaret & vnda
Se modica, immensus totam cùm exureret ignis.
Italiam

taliam accensus sæua penè vndique ab omni
arbarie, & multos duraret fotus in annos.
Quare age, quo magis hæc fortunæ subdita cernis
Quæ bona mendaci mortales nomine iactant,
llius aduersum violentos fulminis ictus
Præsidio hoc stabili temet munire labora:
Vt si fortè metus pauidos inuaderet vnquam
Nos iterum horrendus, quē Rex hominumq; deumq;
niustos potius conuertat iustus in hostes,
Ipse tibi atque tuis & amicis commodus adsis.
Namque vbi diuinum secretè munus habebis,
Diuitibus cunctis opulentior ipse sub ala
Aptius aut loculo quouis, nulloq; labore,
Quo te cunque pedes, quocunque in tempore, tecum
Omnia securæ gestabis commoda vitæ.
At si pax iterum nos exoptata reuiset,
Quam prope iam, siquid veri mens augurat, esse
Credimus, & nobis missum diuinitus iri,
Quo potiore queas tranquillæ munera pacis
Exercere modo quàm quo, seu seria tractes,
Seu tibi sint cordi lusus & honesta voluptas,
Vtraque tum frugi poßis tum iustus obire?
Nam neque auarities, neque honorum insana cupido,
Nec qui perturbant reliqui mortalia corda
Affectus, varieq; mouent & inaniter angunt,
Illecebris poterunt vllis te vincere, tanto
Præsidio ac placidæ mentis munimine tutum.
Sed neque bellorum diri motus, neque pacis
Alma quies tantum moueant te quærere causas

Rerum adeò obscuras: nec opes, nec commoda quæ te
Perpetuo quocunque voles tam multa sequentur:
Verùm id præcipuè moueat quòd munere dignus
Hoc ipse euadas tanto, quo maxima possis
Intimaq; ingentum penitus primordia rerum
Noscere, quas facilè haud vnquam natura crearit
Ni quis eam exterius iam nota adiuuerit arte.
Quæ qui scire queat, felix queat haud minus idem
Esse nec optandum quicquam fortasse relinquat
Præterea quod non inuentis talibus ipse
Posthabeat, lætúsque velit fecisse minoris.
Mens etenim arcanis solùm contenta reclusis
Gaudet pars nostri melior: nec plura requirit
Cùm sese in veri secessus intulit altos.

LIBER TERTIVS.

PRotinus optatos opulenti pulueris ortus
Exequar: hanc etiam solertes sumite partem
Artifices, animoq; diu versate volenti.
Maxima iam vobis grauium miracula rerum,
Ingentésque ausus, artísque ex ordine summa
Ignes, & spatia & numeros, & pondera dicam.
In magnis labor est, necnon par gloria, siquem
Respiciunt placido præsentes lumine Diui,
Insequiturq; ardens velut inde accensa voluntas:
Ne vos difficilis rerum experientia turbet,
Neu me dicendi nouitas ingrata retardet.

Tu quoque, si quid adhuc tibi quæ prælusimus almũ
Tentarunt pectus, votis persæpe vocata
Nympha mihi, dudum sacri custodia fontis,
Extremam tantorum operum ne desere curam
Hanc nostram oramus: nec, si quæ maximus olim
Ie tuus cecinit vates ornantia supra
Tellurem complexa foues, contemnere prorsus
Inducas animum quæ nos imitamur: & ipsis
ius impressis quæ nunc vestigia signis
onimus, internæ scrutati viscera terræ,
e velut ex alto penitus despecta refutes.
uin videas si qua pariles ea figere sorte
namur, paruo vadentes grandia passu.
c eat æternum puris tibi leniter vndis
lincius, & tenera prætexat arundine ripas.
Principio spontis propriæ, semotus ab omni
t cura, & vitam tranquilla per otia ducat
cretus latitansq; etiam, cui talia curæ.
i sit non ampla quidem, sed commoda multis
ractandis domus, & vulgo quæ abiuncta recedat:
uaq; locis habeat secreta cubicula certis,
uo nullis aditus pateat, ni forsitan ipse
Iſſerit huc famulos non nil inferre minister,
ui neq; quid gestent norint, nec cuius in vsum.
ic breuis æstiua spatiantem porticus aura,
t modica exceptum brumali tempore seruent
tria, contineantq; domi: nec paruulus absit
ortus, vbi vacuum toto se exerceat anno,
velut huic tantum studiosè deditus instet,

Semina nunc olerum properanti seligat vngue,
Nunc eadem excultæ telluri condita mandet,
Mox animum atque oculos pascat florentibus herb.
Huc etiam interdum dulces admittat amicos:
Dissimulétque domi quid agat, gratoq; sodales
Detineat lusu captos, suauiq; lepore.
Interea non ille tamen cessare calorem
Occultum sinat, aurigerum si fortè locarit
Semen, vbi proprios æui iam compleat orbes:
Aut si id continuóque igni, multóque labore
Abstrusum in venis auri perquirere tentet.
Atque ideo haud abs re fuerit quæsisse fidelem
Muneris egregij socium, longiq; laboris,
Interiore domus se qui tum parte recondat,
Inq; vicem partitus onus curanda ministret.
Est etiam non illa quidem postrema beati
Artificis ratio, qua se commendet & ipsum
Dijs opus æternis: neque enim sine numine diuûm
Hæc veniunt; neque ad hæc vlli adspirare licebit
Qui non ritè deos studuit sibi adesse precando.
Ipse ego qui tantum hæc tenui nunc carmine tento
Pandere, ter Musis feci pia vota, precésque
Intendi manibus supplex & pectore puro:
Vnde mihi insolitum cælo adspirare fauorem,
Paulatimq; nouas in carmina surgere vires
Sentio, perq; altos colles, atque auia ferri
Per nemora incertus videor: ducor sed auenti
Mente tamen quò fata ferunt, vt primus amœno
Ex Helicone sacra referam mihi fronde coronam

Primi

imus & Aonijs intexam floribus aram:
æ mihi cùm fuerit teneris erecta sub annis
Phœbo, Phœbiq́ choro, Genioq́ potenti,
at maris Adriaci secreto in littore ducta
d culmen, placidis qua fertur Ariminus vndis,
iut rapitur torrens vastum violentus in æquor,
clyta dum subter pontis monumenta vetusti
æterit, & dulces vndas permiscet amaris.
ropterea incœptas artes, operumq́ labores
osequar indictos prius, & fumantia circum
ecta ferar Diuûm, tenuesqui follibus auras
ptant, & liquido distendunt aëre caminos.
t iam Cyclopum fremitus audire videmur
minus ingentes: cœlumq́ incudibus actum
Murmurat, & longo chalybum stridore liquentum,
nsolitisq́ mihi resonat mutigibus Æthna.
Seu quis sementem faciendi quæritat auri,
eu prius argenti rectè primordia poscit,
osse gradus primum varios ne spreuerit ignis.
unt plures etenim per quos procedat oportet:
ed duo præcipuè: Naturæ est æmulus alter
ranquillæ: ast alter violentæ conuenit arti.
ititur hic operum immensa vi trudere semen
solido innexum miris compagibus auro:
ùm prius, vt tibi mox reserabo, solueris aurum,
eddiderísq́ humens, necnon & putre, subactumq́,
Vt facile id valido demum patiatur ab igne,
Exhaletq́ tumens, atque in sublime feratur.
Exemptum fouet ille, nec excedentis adurit

Tum virtute caloris opus: frigere nec antè
Permittit quàm se mirè componat, & ante,
Quàm sese propria perfectum sponte reponat.
Hic mihi composita dedatur mente minister:
Magna etenim referā primùm, tum plurima fand
Commodius expediam, quæ prisca & barbara turb
Subticuit, quæve ipsam etiam celasse volentem
Crediderim, aut verbis nesciſſe potentius uti.
Hæc ideò lingua nunc illustrare Latinorum
Ausus: quinetiam numeros his addere conor,
Grata magis doctas veniant vt missa per aures.
In primis auri lamnas, ramentáve puri
Accipiens, crebris contundes ictibus, atque
Pulueris in morem triti, aut fluuialis arenæ
Diminues longúmque teres: quo denique putri
Humore ex sese interius resoluta liquescant.
Proderit huc etiam largos infundere rores
Seminis interdum proprij, ne fortè alienum,
Vt docui supra, quicquam miscere labores:
Ni quod multa queat connectere forsitan addas,
Quódve etiam sparsum rebus communiter insit.
Nam simili gaudere suo simile omne putato:
Atque etiam exterius simili quodcumque iuuari:
Præsertim cùm naturam natura requirat,
Atque amplexa parem contraria cuncta recuset.
Sic quoque non digitis aut plectro pulsa mouetur
Fortè fides, tanquam fidibus tunc assonet ictis
Ipsa quibus fuerit concordi consona voce:
In cunctis adeò rerum concordia pollet.

Quare id ne pigeat quodcumque est quærere compar,
Aut vbicumque latet, seu montibus abditur imis,
Vel maris eruitur scopulis, aut fontibus hæret
In medys, alto vel se producit Olympo,
Seu quacunque patet, seu parte absconditur omni:
Quicquid id est, totóve orbis se corpore miscet,
Cuius prævalida vi tam compacta resoluas.
Ergo vbi iam humescent, angusti vasis in alto
Fundo compones ipsa hæc non ordine nullo:
Namq; per æqua tibi maneant dispansa necesse est,
Vt calor ex æquo penetrans per cuncta feratur
Vnus, & ex omni compellat parte vaporem.
Nunc quibus exceptum rebus componere possis
Instituam: vas illud vbi perferre calores
Immensos opus est aurum sic rite peractum.
Est genus indomitæ mirum telluris, Iberus
Quam fossor vireas Italûm transmittit ad artes:
Hac etenim argilla fictis vitrarius ollis
Vitra liquat feruens, eadémque liquentia totas
Noctes atque dies longo depurat in igne.
Hanc igitur primùm creta compone tenaci,
Qua figulus currente rota surgentia profert
Vascula, & his pergit gratas inducere formas.
Est etiam Euganeis tellus in collibus atra
Sulphurei ad fontes Aponi quà semita ducit:
Nec minus effoßis puteis quandoq; subalba
Eruitur marmor referens persæpe vetustum:
Quas vt tu cunctas vnà coniungere cures
Est opus, atq; adeò manibus miscere subinde,

Vnam quo pariter poßis inducere massam.
Inde scyphi speciem oblongi simulantia finge
Pocula: queis etiam parua circundare Zona
Os summum studeas, illis aptentur vt altè
Vitrea vasa super tenues captura vapores.
Nec minor illa quidem fuerit tibi cura camini,
Quo validum accendas ignem, multúmque, diúque
Accensum summa foueas industrius arte.
Hunc igitur duplici munitum pariete firma,
Compositoq́; aptè limo duc omnia circum.
Nec mihi displiceat vinclis præcinctus & ære:
Et silice intectus dura, quæ tegmine ferri
Fortior, hoc melius tanti vim perferat ignis.
Hanc quoque continuo multoq́; foramine comple,
Vascula quo possis illic tam multa locare,
Quàm multa est operi satis, & quàm multa labori.
His ita cōpositis cùm primùm accenderis ignem,
Æstuat is clausa rapidus fornace: feritq́;
Vas rectà inferius, totúmq; ignescere cogit.
At proprio quondam species madefacta liquore
Aurea, quis credat? tamen hæc videre periti,
Soluitur, & spondæ paulatim vasis adhæret,
Mox petere hinc sensim vitri conuexa videtur:
Duráque quæ quondam fuerat, & densa, grauisque,
Mollis hebet, volitatq́; leuis, & rara fatiscit.
Quin niueo candore etiam fucata renidet
Principio: mox cæruleo pallore repente
Et viola leuiter tincto perfunditur omnis,
Quæ prius astrorum cæliq́; imitata colorem
Fulserat,

Fulserat, atque auri fuluæ perstabat in aura.
Non tamen indicium facient hæc vna. sed ipsum
Illius interea licet obseruare saporem,
Hæserit os circum cùm vix perceptus amaror
Indicio est: etiam sonus hinc obtusus, & aure
Deprehendi haud facilis: necnon odor haud grauis, etsi
Sulphuris extemplo paulum spirauerit atri.
Quid quod & interdum liquidā se fundere in vndā
Ipsa videtur item quæ sursum repserit offa?
Vsque adeò non grande semel mutarier aurum
Visum est, & superas ferri graue pondus in auras.
Hic liquor est qui si certo sit tempore lectus
Bina ministeria ex sese præstabit abundè:
Alterum vt hinc aurum proprij quandoque liquore
Seminis infundas, ipsum cùm soluere primum
Cœperis, & prima simul id contriueris arte:
Alterū erit quod cùm hic doctè immiscebitur humor,
Forsitan aduectas Indo de littore baccas,
Cùm senio obductæ nonnil pallere videntur,
Restituet quondam proprio candore nitentes.
Aut ex arte nouas etiam, si fortè cupido
Id facere incessit vnquam tibi, fingere posse
Perspicuo inuenies illo puroq; liquore.
Quod si quādo sequēs rerum pulcherrima, quoddā
Egregium meditari opus & componere velles:
Pulchrū æquè haud quicquā, nec tam mirabile poßis
Deligere, humanam quod tunc imitere per artem:
Has adeò circum ludit natura creandas.

Seu cùm se summo pandunt in marmore conchæ,
Vt genitalis eas anni stimulauerit hora,
Implenturq́ leui conceptu roris biantes,
Et grauidæ certo mox edunt tempore fœtus,
Ætheriú quæ illis sit candens vnio partus:
Siue animaduertas cur non se roscidus vnam
Induat in speciem simili conceptus ab ortu.
Namque vbi ros purus cupidis influxerit illis,
Conspicitur toto diffusus corpore candor:
Turbidus at fœtum prorsus sordescere cogit:
Quem rursus videas cælo pallere minante.
Quippe illo constant, cæliq́ his maior inest vis
Quam maris: hinc variant. & pro lurore vicißim
Nubilus est illis color, aut pro luce serenus
Dum fouet alba senis Tithoni Aurora cubile.
Hinc etenim pasci tunc illas cernimus, & cùm
Se tempestiuè saturent grandescere fœtus.
Comprimitur verò si fulgurat ipsa repente
Concha pauens, restatq́ minor ieiuna timendo.
Verum si intonuit, pariter compressa pauénsque
Inflatam vento speciem, & sine corpore gignit:
Atq́ hi concharum verè perhibentur abortus.
Nam cute multiplici sani constare feruntur,
Et penitus solido compleri corpore partus:
Atq́ ita quo callum reputes id corporis esse,
Quod sale permulto soleant purgare periti.
Id mirum est cælo tantum gaudere sereno:
Sole rubere illas, candorem & perdere: & ipsum
Custodire ideo mersas pelago altius atque

Se

Se radij valeant vsquam contingere Phœbi.
Flauescunt tamen, & rugas traxere senecta:
Nec constat vigor ille nisi durante iuuenta
Quem petimus: sic his etiam longa efficit ætas.
Hæret & interdum duris vetus vnio conchis,
Quem neque ab his valeas nisi forti auellere lima:
Quãquam omnis pariter proprio sit in æquore mollis,
Exemptus vero durescat protinus idem.
At si fortè manum capientis præuidet ipsa
Concha, statim compressa operit seséque suásque
Intus opes, se gnara peti violenter ob illas:
Atque ita præueniens acie proscindit acuta
Sæpe manum, & pœnas decepto sumit ab hoste.
Denique quod solers summi prudentia vatis
Esse apibus circa regem miratur, id ipsum
Obseruare ferunt conchas: vt grandior æuo
Imperet, atque alias pastum præcallida ducat.
Quæ si fortè capi, nam hæc vrinantibus vna
Cura est contingat, palantes protinus omnes
Includi reliquas facile est tum retibus: atque
Incolumi quo maior erat fiducia rege,
Hoc illis capto subit inconstantia maior:
Vsqueadeo in cunctis ductorem amittere magnũ est.
Præcipua his verò dos est æquißimus orbis,
Candor item æthereus, tum limpidus vndiq; læuor,
Et magno pariter iustum sub corpore pondus.
Sed satis hæc, ne qua videar contendere summis
Ipse viris, merito sibi qui peperere virentem
Semper, & in nullo languentem tempore laudem:

Nec mihi certandi veniat tam vana cupido.
Tu modò cùm dabitur collectum ritè liquorem,
Nam non sæpe fluit, tantos seruabis in vsus.
Namque illo sparsus pallens prius vnio candet:
Quin nouus efficitur, si post componere cures
Cætera quæ cura nihilo maiore parantur,
Vt referunt qui hæc egere & scripsere docentes.
Possem multa tibi quærentum inuenta referre
Artificum: qui dum res has scrutantur, & errant
Nunc huc nunc illuc, alienáque sæpe sequuti
Quam peterent, miranda aliàs, nec cognita pridem
Inuenere, quibus fruitur nunc vita repertis.
Vt qui vitra adeò varias imitantia gemmas
Effecere prius: necnon qui nitra saléque
Iniunxere simul lymphis & alumina primi,
Seiungiq; alijs aurum docuere metallis:
Vel qui tot nobis etiam ostendêre colores,
Purpureum, viridemq; aut quo cælestia tecta,
Interpicta micant, & crebris ignibus ardent:
Seu quem floriferi tranquillo tempore veris
Læta maris summas spargit Galatea per vndas.
Quem facere eximia si qua cupis arte colorem,
Namque illum nobis etiam natura ministrat
Inuentum scabris in rupibus, hic tibi nulla
Proueniet de parte magis, quacunque vel arte,
Cærula qui placidi referat Neptunia ponti,
Quàm qui prætenuis flauo detergitur auro:
Hunc adeo ex sese profert, & detegit vltro
Aurea cyaneo conspirans aura colori:

Cùm

Cùm floret miræ in morem rubiginis aurum
Suspensum supra os ollæ candentis aceti,
Marmoreoq; etiam completæ puluere primùm,
Deinde fimo in putri iugive humore repostæ.
His ergo atque aliis quos enumerare colores
Longum esset, cuncta in tabulis simulata reponunt
Pictores quæcunque procul propiúsve videri
Contigit: vt prisci mira expressere, neque vlli
Non eadem mirè nunc & pinxere minores.
Quos meus ingenio cunctos imitatus & arte
Iulius, effingit quicquid natura sub ipsis
Exposuit diuersa oculis: seu surgere montes
Aërios, imásque simul subsidere valles,
Collibus atque etiam introrsum protendere hiatus
Aspicias, vacuísque ipsos se findere rimis:
Seu petere exiguo comprehensos margine cures
Prospectu latè campos, & florida rura,
Fluminaq; immensas inter currentia terras,
Et maria atque lacus, viridiq; in gramine fontes:
Quo Nymphæ, Satyríque, & monticolæ Siluani
Conueniunt, cœloq; illis & sole fruuntur
Quisque suo, variis intenti lusibus omnes.
Multaq; præterea quibus artes haud pudet vti—
Ceu propriis reliquas, si qua immiscere metallis
Pergit ritè manus: vt cùm spirantia quondam
Æra Myrbon, vel nūc eadem cùm excudere Crispus
Certat fingendi præstans, & fundere iuxta,
Multáq; construere, & multa admiscere, suumq;
Sufficere his ignem doctus. Nec inaniter illum

Crediderim arcanam meditatum plura per artem
Qui genus id nuper tormenti ex ære peractum
Horrendum miseris edit mortalibus, altos
Quo murorum apices longè quatit, & graue pondus
Machina terribili iaculatur in aëra bombo:
Quo tellus tremit assultans, atq; oppida circum
Icta procul diro strepitu ceu fulminis horrent.
Quales attonita stupidi percepimus aure
Liuore nunc Veneto, Pataui dum magnus ad vrbem
Rex sedet, & latos diuerso milite campos
Occupat: at contra Venetus se exercitus intra
Continet, & varijs arcet terroribus hostem.
Sed quid in hæc fando diuersi venimus? an quod
Nos & agit qui nunc vertit ferus omnia Mauors?
Pierides contrà contendite: nam neque vobis
Vnquam aberunt ausint qui talia: sed neque munus
Ingratum est quodcunq; pare: namq; hoc mihi tantũ
Iussistis, quod & ipse lubens præstare laboro,
Æquus in his quamuis labor est, & gloria dispar.
Nunc age continuus calor, & secretior ignis
Quo fouet ac reficit sese vis seminis intus,
Edetur, tempúsque sacri geniale Hymenæi,
Perpetuísque almi succensa cubilia tædis
Coniugis, & veri Veneris dicentur amores.
Ergo niuem cùm tu vitro deraseris auri,
Hanc hyali paruo rursus in vase repones:
Cuius item modicum feruenti os obstrue vitro.
Tum tibi seu lapide excisum formare caminum,
Siue luto fictum studeas: cui subdita lampas

Ardeat

Ardeat aßiduum producens vsque teporem:
Quem super impositus densè cinis aurea seruet
Semina quæ fundo phialæ claudantur in imo,
Et vitreo dum vase diu conclusa coquuntur,
Ostendant prima varios in fronte colores.
Namq; ipsum quoniam præ cunctis quærimus atrum
Post quater vndenos soles cum noctibus actos,
Vnde color tota candens educitur arte,
Ex atro ad candentem alios extare necesse est,
Quos spectes medios inter contraria sensim
Apparere tibi. Namque hoc natura requirit,
Quo sibi conueniat concors, atque vndique tota
Nec nisi decursis spatijs extrema tenebis.
Omni namque dabunt tibi tot se parte videndos
Quot trahit aduerso solis splendore colores
Iris, vbi terris cælo incuruata recumbit:
Aut quot sæpe leni motu variata videmus
Colla referre auium quas Iuno iungere curru
Ante alias omnes volucres dignata superbis
Centum Argi voluit prætexere lumina pennis.
Ast vbi se fusco perfuderit ipsa colore
Massa, putes proprium te sufficisse teporem,
Quo femella marem suaui complexa foueret
In gremio: ast illi sensim instillaret amorem
Totus amans, dulciq; simul langueret vterque
Connubio, & ditem proferret denique partum.
Hinc ea paulatim pullam deponere vestem
Incipit, & sese pallenti obducere palla,
Inq; dies minus atque minus pallere: neque vllo

Cessare interea incremento temporis unquam
Sæpius innumero conspersa colore vicissim
Quin albere iterum naturæ fœdere tanti
Coniugij iuncto, quo iam resoluta latenter
Putruit & vires quo nunc recreata resumit.
Hic igitur ne qua tepidum summoueris ignem,
Et genitalem intus vim vi subeunte foueto:
Ales vt assiduè tepidis super incubat ouis,
Nascentisque adhibet pullis intenta vigorem.
Quem tu continuè morem seruare memento,
Hanc vt, dum Phœbi circum se verterit orbis,
Plurimus exacto comprehendat tempore candor.
Hæc tibi tangenda est duranti denique meta,
Hic equus est soluendus, & hic iam terminat æquor,
Quo cursum tenuisse diu iactare laborum
Tantorum, & longum patienter multa tulisse:
Ac iam tempus adest quo felix premia sumas
Debita, quæ tanto demum sudore pararis.
Accipies igitur viui de more subactum
Argenti pondus, triquetroq; in vase repones
Quo calefacta solent immissa metalla liquere:
Cumq; tibi in medio vas ipsum aptaueris igni,
Cœperit & misso sursum feruescere fumo,
Pulueris exiguam perfecti proijce partem
Desuper, & tantis succendas follibus ignem:
Namque id continuò, quod tu mirere, liquescet
Argenti in speciem, quam fusam deinde canali
Angusto in gracilem videas durescere virgam.
Non tamen hic prorsus sistendum est: eia age longum

Ingresso tibi restat iter: quo pergere cura
Strenuus, & quondam felicem perfice cursum.
Nec mihi det vitio quisquam si condita claustra
Naturæ reserare nimis, vel inutile forsan
Humano quicquam generi proferre videbor:
Cùm, veluti cunctos auro ditescere vellem,
Ipsum qua fieri poßit ratione docere
Tentabo. Abstrusum quod sic natura sub imis
Montibus occuluit, quo gens humana per omnes
Id peteret patiens atque exantlata labores:
Quóve vno pretijq; modum summamq; tenerent
Mortales, illóque foret mutatio rerum
Æquior, & varias inter commercia gentes
Apta magis. Quod si certa produxerit arte
In lucem id quisquam, vulgoq; ut pergat in vsum
Fecerit, atque ideò pretiosum ut vile putetur:
Continuo exciderint reliquæ tam segniter artes,
Quantum hæc extulerit caput indefessa: neque ipse
Fortè pater curis acuet mortalia corda
Amplius, inde graui passus torpere veterno
Omnia, vel potius sceleratum mox genus omnem
Iusserit humani speciem mutare decoris.
Ipsum autem, ut varijs agitauerit ante periclis
Autorem sceleris tanti, aut detrudet ad orcum
Fulmine, vel celsa religatum in rupe perennes
Æternum pœnas coget dare. Nam quid Olympo
Ossa superpositus, necnon & Pelion Ossæ
Cœumq; Iapetumq; magis sæuumq; Typhœa
Finxerit horrendi Iouis ira & fulmine dignos?
Aut magis æthereis subductus sedibus ignis

Caucasea meritum volucriq; & rupe Promethea,
Quàm qui hac imprudens aurum inuulgauerit art
Dignus erit pœna simul vt multetur vtraque?
Cauerat hac princeps re forsan Claudius vna
Flexibile vt fieret mirando examine vitrum,
Detraheret nequid pretia olim imposita metallis.
Vidit idem inferior longo pòst tempore Cæsar
Ipse etiam fortasse, artis cùm perdere tantæ
Artifices voluit, iußitq; exurere librûm
Multorum aggestum cumulum, dum fortè peragrat
Milite composito Ægypti ditißima regna,
Et timet imperio Romano prouidus arte
Ex illa, & multis opibus tunc inde paratis.
Quin frustra Phaunus Pico satus, & Iouis almus
Ipse nepos, merita ferretur laude quòd olim
Primus ad Hesperios specubus deprompserit altis
Argenti late venas, primusq; per ipsum
Aurum aditus tantos tellure recluserit ima,
Horum conditio si qua vilesceret arte.
Verùm id non agimus, non omnibus omnia namque
Scribimus: hac tota vulgus sed parte perosi
Ludimus: & procul hinc certũ est arcere profanum,
Et terrere etiam scriptis, ne attingere sensu
Speret quæ paucis canimus prudentibus, & quæ
Non tanquam artifices, sed vt olim cætera tanquam
Scrutantes opus id naturæ dicimus, & quæ
Vix illis pateant magno percepta labore
Qui moniti nobis digniq; ad tanta vocantur:
Præsertim cùm ritè volunt indicta relinqui
Nonnulla, aut dici scelus est ea quippe nefandum

Ni penitus cæcis ambagibus inuoluantur.
Ac nonnulla etiam, quod parcè nos tamen vltro
Fecimus, interdum sparguntur falsa: neque illic
Omnia præcipuè credas tibi vera referri
Ars vbi secretos duci tentatur in vsus,
Atque vbi quo pacto sese experientia promat
Prodimus, addicti perplexæ legibus artis.
Quin vbi naturæ vires aperimus, & artem
Illius asseclam decernimus, atque vbi primùm
Esse hanc, mox quæ ea sit ostendimus, omnia passim
Vera tibi porrò occurrent magis, & magis inde
Omnia percipies quæ sunt ducenda sub vsum,
Quàm illinc artis vbi nobis modus ipse doceri
Est visus, nostróque patens fieri documento.
Nec fuit hæc fandi tantum sententia quantum
Hic mihi nescio quis furor incidit, vnde fauente
Numine non trito ductarer calle sub alta
Culmina Pieridum, lætósque inuisere colles,
Et fontes haurire sacros, & carpere frondes
Sperarem doctæ iam premia frontis honesta,
Atq; adamata mihi, & multos quæsita per annos.
Hæc nam sollicitas inhibent solatia curas:
Hic amor, hæc vacuam tenet oblectatio mentem,
Gratiaq;, atq; vna hæc animum complexa voluptas
Explet, & hinc totum percurrunt gaudia pectus,
Gaudia Castalidum dono concessa sororum.
Ergo hinc digrediens edico ne quis ab igne
Amoueat quod rexit opus, ne fortè remittat
Conceptum durante diu virtute calorem:
Sed contra intendat potius, quo perferat ipsum

*Tacta manus tamen artificis, ne quando mouent
Vim sese excedat calor, at tam iugis & æquus
Perduret quàm læta illum natura sequatur.
Ergo quin pergas tunc te mora nulla retardet,
Desieris cùm iam vlterius proferre nitorem
Sperati & demum iam tum candoris adepti:
Sed tamen vt properes obstet patientia semper
Fida comes, quæ te pariter ne longa moretur
Ipsa dies faciat. Neque enim tibi tempore parta
Tanta breui speres quæ si conquirere poßis,
Nulla æquè quærenda alia, aut optanda relinquas.
Hic itaque vlterius postquam processerit ignis,
Non vnus color, aut facies spectanda: sed ante
Quàm tibi purpureus se proferat ipse videndum,
Paulatim croceo perfusus candor amictu,
Et variè immutans totum durabit in annum,
Cùm ruber ostendi mox cœperit, atque sub altam
Perspicuus florere cutim, violæq; rubenti
Aßimilis, iuxtaq; nitens Tyrio hyacintho.
Haud tamen hic etiam sistas, sed protinus vltrà
Perge nec à recta qua te via ducit aberres.
Tum tibi ne in mentem veniat, nec suadeat vllus
Vt quicquam immutes ignem, ni fortè parumper
Intendas, quem ferre tamen vel tangere poßis,
Cum libet, illæsus: quæ sit tibi meta, modusq;
Quo nihil hoc toto seruandum tempore credas
Esse magis, namque hoc naturam imitabere tantum
Cætera si pecces aliquid vel fortè relinquas,
Corrigere, aut rursus componere nil prohibet: si
Rectè animaduersa hæc pridem, & quæsita fuerunt*

t si desistas, quo vis intermoriatur
nea continuo quæ fœtum fomite pascit,
il agis, & subitò cùm primùm desinet ignis
ncta ruent, quæ non vlla reparaueris arte
mplius, ac frustra tentes fulcire ruinam.
rùm si contra studeas augere calorem
patiens, pigeatq; moræ te, protinus illud
mittes longo quod dudum tempore quæras.
opterea aßistens operi bombycina lychnis
unc ipse imponas filo contorta trilici:
unc oleo demissa leues, eadémq; retorto
ofer acu, aut putres contundas forcipe fungos.
ntemplator item cùm se mutauerit aër,
mpserit & vires iam tempestatibus æquas:
media, vt par est, torrenti æstate calescet,
tuus hic etiam nolens augebitur ignis:
si frigescet gelidis Aquilonibus aër,
tuus hic etiam nolens sedabitur ignis.
verò si frigus erit mox addere primis
la tribus, sapiens accingere quæ tibi speres
e satis: sed si æstatis supereminet æstus,
curras, demasq; celer quæ adiunxeris ante,
ut latera extemplò attenua nimis ampla camini,
graciles illi spondas aptare labora.
ut contrà, tenuis paries vbi fortè maligna
c sese admittet vel rimis frigora, limo
um latera hæc eadem crasso duc omnia circum,
náque potes iussum conserues arte teporem.
c pudeat cribro cineres agitare, neque ipsos
mpullam circum tenues aptare tepentem.

Interea quando videas inolescere fœtum
Scilicet, & densum magis affectare ruborem,
Tertia quo tandem veniat feliciter æstas,
Quæ tibi præteritos demat perfecta labores.
Nam simulac plenum color effert purpureus se
Cunctandum nihil est, quin puluis vase beatus
Dematur, variósq; tibi seruetur in vsus:
Cætera siue velis auro mutare metalla,
Seu libet affectis etiam mortalibus esse
Auxilio, & tristes illis depellere morbos.
Haud tamen exactè quisquam sic computet annos
Vt nil diminuat numero huic, nil insuper addat.
Nam seu materies habilis quandoque reperta
Acceleret cursus, eadem non apta retardet:
Seu calor intensus paulo minus aut magis æquam
Mensuram exuperet, variet tempúsve, locúsve:
Hinc tibi si spectes, ratioq; & causa patebit
In longum tanti spatium quæ duxerit ortus,
Fecerit aut breuius. Neque enim quem septimus edi
Mensis erit fallax hominũ partus, nec & hunc quem
Protulit vndecimus non verum dicere possis:
Quamquam hæc in superos soleãt & in astra referri.
Sunt qui deinde tamen non paruis ignibus illum
Noctes atque dies septem in fornace perustum
Detineant, donec magis hic denseter, ut aiunt.
Quod tamen haud omni sapiens ex parte probarit.
Nã facere haud quicquã simile huic natura videtur.
Cœperit at siquem seruat mox vna tenorem
Semper, & incœpto quæ sint diuersa refutat.
Hæc tibi quo totum peragant quẽ circumagis orbem

Rectius,

Rectius, integri moneo ne spreueris anni
)bseruare tuis in rebus tempora paßim.
Ac si me quicquam studeas audire, sub ipsum
Ver adeò incipies quo totus parturit orbis,
Et quo se cunctis aperit natura creandis:
Cuius ad arcanum componas cuncta tenorem
Me duce, quod monui semper, ne calle relicto
llius, à recta quôquam discedere tentes.
Vere igitur tum vitra tibi conflare iubeto:
Vere etiam formare luto atque aptare caminos,
Cùm desæuit hyems, ac dum non impedit æstas
Vt quamuis validos pertractes cominus ignes.
Forsitan hic numeros quæras, & pondera rerum
Quas tibi constituas, opus id quàm perficis ante:
Verùm si reputes tria sunt primordia tantùm,
Dehinc duo, dehinc etiam rectè si videris vnum
Tantum erit, & solo triplex constabit in auro.
Quin ipsa hæc vno comprehendas pondere cuncta:
Nam nihilo distant inter se iuncta, suúmque
Quodque sibi alterno permutat pondere pondus.
Quæ tamen exactè prorsus sic omnia tractes,
Vt neque tam tenui numero subducere curent,
Ac neque tam modica perpendere lance minutim
Hi quibus argento mirè secernitur aurum,
Instrumenta quibus maneant quæ templa vocantur:
Nam templi faciem præstant circumdata vitro,
Et pedis vnius modulo constructa decenti,
Quo nusquam tenui penetret vi spiritus, atque
Hic erecta bilanx præceps immotaq́; perstet.
Atque ideo argenti massæ, quæ continet aurum

Infusum, drachmam capiunt, quam rursus acuto
Incidunt ferro mediámque illius in acres
Diffundunt latices partem: mox illa virentes
Particulas auri linquit resoluta per vndas.
Hæ propria nigræ ad fundum grauitate feruntur:
Quas illi excipiunt, & parua lance receptas,
Exiguo quocumque leues sint pondere pendunt:
Subductíq; ipsis, dum quod sub parte repertum est
Tunc aurum artificis miro solertia ductu
Computat, in toto reperit quæ summa resultet.
At quamquam numeris opus est vtare minutis
Vsque adeo, vel ponderibus, satis attamen vna
Tantum electa tibi fuerit tribus vncia primis
Ex illis, quam tu vt docui sic rite gubernes:
Aut si fortè duas sumis, nil amplius addas.
Nam te, quod super est, etiam nonnulla docebo,
Quæ tibi cùm fuerint alta sub mente reposta,
Noris cur modica contentus parte labores.
Hic ego non fictis quæ sunt tractanda figuris
Eloquar, & longis obducta ambagibus edam
Quæ quondam artifices ipsi celasse fatentur
Consulto, tanquam veteris mandata Sibyllæ.
Extremo huic igitur prudens ne cede labori:
Nam breuis atque artis minima est, sed diuitis vsus.
Ergo vel in primis fuluo confunde metallo
Confecti paulum medicaminis: idq; beati
Pulueris actutum præ se vim ferre videbis.
Vel grauidum puro semen cùm rursus ab auro
Haud facili & multa extrusum collegeris arte,
Qui modus ex illis quæ pridem exegimus extat
Expressus

Expressus satis, & fari non omnia par est:
Huic tu purpurei partem mox pulueris æquam
Immisce: atque illis lentum succende calorem,
Ac geminos illas etiam simul excoque menses,
Quo seriem spatio cunctam prodire colorum
Peruideas, qualem ternos miratus in annos
Videris: atque breui sumas quæ maxima longo
Tempore iam tota quæsisti sedulus arte.
Idq́ iterum, atq́ iterum facias: quotiesq́ peractum
Id fuerit, toties vires illius, & ipsum
Puluereum exauctes cumulum: namque ocyus ipse
Crescit, & hinc aliam sumit, retinétque priorem
Virtutem crescentem etiam. Nec credere vanum est
Illam adeo interdum priscis auctoribus auctam,
Ipsius vt tenui proiecta parte per vndas
Æquoris, argentum si viuum tum foret æquor,
Omne vel immensum verti mare poßit in aurum:
Neptunúsque supra diuos ditißimus omnes
Tum fieri, & strato lusum Nereides auro
Ire super puro siccantes sole capillos
Cæruleæ, quo non alius color aptius auro
Hæret, & æthereo cui plenè conuenit aurum.
Hæc super aurifera non inuidus arte canebam,
Dum ferus Ausoniæ populos agit vndique motus,
Atque rapit resides & longa pace quietos
Arma per, innumerásque immani vulnere cædes,
Horrendum in facinus: quo mixtũ ignobile vulgus
Principibus, rerum quibus est permissa potestas,
Præcipitat, stupidísque necem mortalibus atram
Ingerit, atque ipsa grauiores morte labores.

Illo Augurellum me tempore tutus habebat
Adriacus bacchante sinus per cuncta furore
Barbarico, magna vel cum primoribus vrbis
Versantem, aut studijs Musarum multa vacantem.
Carmina qui fidibus iampridem aptare canoris,
Tum doctos salibus sermones spargere puris
Tentaui, & demum iam rectos ausus Iambos
Edere: nunc lusi somno velut excitus arcto,
Qua data porta inter geminas quæ somnia seruant:
Cornea nec nobis patuit, nec prorsus eburna
Emissus cecini falsis insomnia verbis.

IO. AVRELII AVGVRELLI
P. Ariminensis

VELLVS AVREVM
ad Vonicum.

VT noris quæ forte mihi Vonice videnda
Contigerint, positis rebus paulisper agendis
Audi quæ poterunt forsan tibi vana videri,
Si reputes sed vera tamen nec somnia credas:
Vt sapiens qui multa vides velamine moto,
Quod circumpositu sic caligantibus obstat
Sæpe oculis vt vix paulùm discernere possint
Discrimen rerum obscurum. Sed pergite Musæ
Vestrũ opus hoc: paucis hominũ nũc visa canamus.
Transieram medium sub iter, iam mille feroci

Ipse

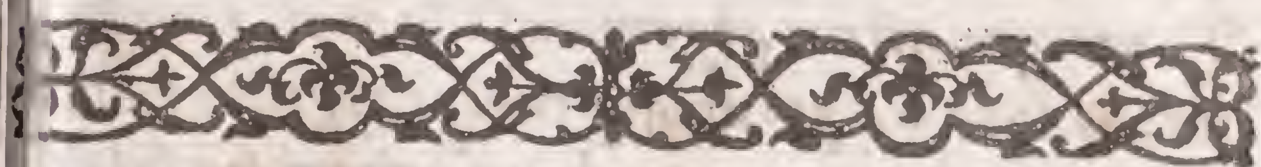
Ipse animo horrendis perpessus monstra periclis,
Cum me difficilis ceperunt tædia vitæ.
Et iam terga locis vertebam fessus iniquis,
Numina ni tanti mouissent sancta labores.
Nam quis tot vastas potuisset repere rupes
Vi sine cœlesti? syluásque, & lustra ferarum,
Flumináque abscissas inter currentia valles
Transisset vita incolumi, tutúsque malorum?
Sed fesso auxilium Deus attulit: & mihi certus
Continuo illuxit puro sub lumine callis,
Cum prius offerrent sese quocunque tenebræ.
Principio auulsum magno de corpore saxum,
Et contra arrectum prærupta mole subibam,
Quà tenuis tantum venienti rima patescit,
Et quà nec radios profert nec lumina Phœbus.
Errabam in cœcis tenebris & nocte profunda,
Donec sæpe graui passu loca tetra remensus
Illic vnde breuis mihi se lux obtulit hæsi.
Hic vero primum subsedi fessus: & ante
Prospectans, circumque oculos per singula voluens,
Extimui: retróque pedem tum fortè tulissem.
Sed me ne facerem tenuis qui rupe cadebat
Exiguis humor guttis, acrémque leuare
Ipse sitim admonuit siccis quæ faucibus olim
Hæserat: & nusquam suasit desistere cœptis.
Sic ego iam modica requie, paruisque refectus
Haustibus inceptum qua callis peruius extat
Ire iter instituens, iterum sub luce maligna
Conuallem obscuram nebulis pluuiisque madentem
Ingredior, quæcumque pati grauiora paratus.

Atque hic lenta solo putri vestigia figens
Vndenos quater ipse dies cum noctibus egi:
Iamque viæ ad summum tandem venisse videbar
Cum mihi se penitus oculis lux abstulit omnis.
Quid facerem? vel quà tantis proferrer in vmbris?
Aut quò me solita retrò sine luce referrem?
Nec tibi quæ interea transmissa fluenta lacúsque
Evasi refero: aut medijs quam sæpe sub vndis
Meme habui, collóque tenus latera ipse subegi.
Quæ non vota Dijs, seu quas non mittere voces
Sustinui? quæve ipse animo non iusta peregi?
Tum mihi visa preces inter discindier ingens
Cum tonitru nubes, purúmque per æthera ferri
Accelerans & lux terris placidißima reddi.
Ac vallem interea iam prætergressus opacam,
Exieram alios in campos, latéque patentes.
Atque hic diuersis maculis inspersa per omne
Corpus ouis, varióque micans tum fortè colore,
Quærebat tenuem lanæ candentis amictum
Sedula propter aquam, vitreis vbi rivulus amnem
Præterit immensum lymphis, & florea circum
Arua sonans scatebris leui cum murmure fertur.
Hanc ego, perfectis votis, vt proxima vidi
Gramina carpentem, nitidíque ad fluminis vndas
Siccantem vellus fluuio quod merserat ante:
Continuò obstupui, miro succensus amore
Sectari pecus egregium quò tendere gressus
Inde videretur, vel quà se verteret vsq;.
Hæc ita perpendens stabili dum mente voluto,
Et rectà iam tento gradus, auidúsque propinquo,
Illa

Illa solo teneris, alta ceruice, relictis
Floribus ibat ouans contra, méque ipsa petebat:
Ac veluti nouisset herum, mihi protinus vltrò
Blandiri, & gremio sese dare, & aurea sæpe
Cornua, sæpe vngues ostendere, versicolórque
Motare interdum varium latus, & mihi prorsus
Sola vni tantis opibus gestire colenti.
Ast ego, quam poteram magno veneratus honore,
Accipio hanc, blandéque fouens deduco sub antrum
Excisum, quod fortè caua de rupe patebat,
Obductum viridi musco spissísque corymbis.
Deinde thoro lectis folijs & fronde recenti
Substrato, liquidos fontes, & læta ministro
Pabula: & hinc paribus studijs certare laboro.
Hic illa exuvijs positis noua vellera primum
Induit, & vicibus tot eas mutata resumit
Quot trahit aduerso solis splendore colores
Iris, vbi terris cælo incurvata recumbit:
Aut quot sæpe leui motu variata videmus
Colla referre auium quas Iuno iungere curru
Ante alias omnes volucres dignata, superbis
Centum Argi voluit prætexere lumina pennis.
Bissenos menses ita se variantibus illis
Præterij, cùm iam niueo candore viderem
Omnia conspergi: & læto mihi pectus inibat
Pertentare fauor, simul & perfundere cura.
Contemplabar enim quò diues vertere vellus
Cœperat, & mihi non paruum rabida ora timorem
Intulerant animo quæ vix arcere cubili
Nostra vigil poterat custodia, siue luporum

Ingluvies erat aut rabies pellenda leonum,
Et quos inuidia exagitat vesana timebam:
Sed metus ille tamen vanus, neque vis mihi obesse
Amplius vlla virûm poterat, non vlla ferarum.
Vescebatur ouis passim florentibus herbis,
Apricos vaga per campos, vbi nulla perennis
Vrit hyems glacie segetes, aut solibus æstas:
Temperies illis tanta est & gratia cœli.
At grato quondam victu mihi mitia poma
Præbebat ramis foeta incuruantibus arbos:
Semper & irriguus complebant pocula fontes.
Alter & interea circum se voluerat annus:
Instabatq; dies promissi muneris, vt iam
Sperarem reditum longo post tempore lætus
In patriam, & tanto finem prope adesse labori:
Ignarus quod erant mihi sex obeunte calore
Seruandi, atque etiam totidem sub frigore menses.
Nam quæ marmoreo succrescens alba colore
Iam candens ebur & nitidos superabat olores,
Nescio quem in croceum sensim conuersa ruborem
Tendebat Tyrio paulatim murice pingi.
Vt vidi tunc maius opus, tunc aurea terga
Speraui: atque operi tanto præferre laborem
Haud vllum passus, pariterque intendere tempus
Omne illi instituens, iterum melioribus ipse
Auspicijs tantas accingor vincere moles:
Donec concessi perfecto temporis orbe,
Candida purpureum referebant cuncta colorem,
Et de purpureo subitus color aureus ibat.
Nec mora, continuò pecus ore & naribus aurum
Aurea

Aurea suspirans cadit: & graue pondus inani
Corpore vellus adest pedibusq; & cornibus aureis.
Hic ego tùm grauiter casu perculsus acerbo,
Laetitiáque, auidusq; loco discedere, primùm
Vota dijs, grates q; simul persoluo benignis:
Mox humeris onus imponens, ad proxima tendo
Littora: & in patriam rediens, sic alter Iason
Aurea foelici deuexi vellera Colcho.

NATHANIS ALBINEI Doctoris Medici

CARMEN AVREVM AD IANVM CVSINVM.

IANE CVSINE, *tibi decreuimus omnia paucis*
Naturae atque artis mysteria, carmine amico
Scribere ludentes: & te de nocte profunda
Ereptum in mediam Solis perducere lucem.
Ergo age, & intentis animis ad singula, prudens
Abstrusos planis è sensibus erue sensus.
Principio mundi regionem implebat inanem
Torpens massa, expers motus, formae, atq; caloris:

Quam latè patet expansis toto orbe tenebris.
Vnde Creatoris nutu omnipotente supremum
Limpida lux sortita locum, rutili area cæli,
Vndosum pelagus, terraque grauissima moles
Exiliere: chao in mundum se vertere iusso.
Tùm iugè à reliquis terra impragnata elementis
Subque superque solo, vario discrimine rerum,
Innumeras species nostros produxit in vsus.
Hinc plũbum nigricans, & stanni stridula vena
Lunarique nitens argentum albedine: ferrum
Hinc durum, cuprumque rubens, cognata metalla
Denique & hinc aurum duxit primordia fulgens
Namque vdâ quodcumque almæ telluris in aluó
Concipitur corpus, sancto de semine lucis
Exiit, & medio tenuis de spermate cæli,
Inconstantis aquæ fœcunda in menstrua fusis:
Imprimis specie atque gradu distincta metalla,
Quorum princeps est aurum, finisque supremus.
Deficit hoc illi, penetratis vertice claustris
Quod sese in superas vegetans non proferat auras
Sed sterile in latebris æternùm torpeat imis:
Ni manus artificis crassa de mole solutum,
Docta ministerio suaui, vegetale metallum,
De gradibus medijs, necdum auri nomine dignū
Sublimet, ditesque sibi fœcundet in vsus.
Nunc te scire opus est iisdem quibus ipsa creata
Naturam totum submittere legibus orbem:
Vt prius in tenebris lateant primordia rerum,

ıque chao torpore graui confusa quiescant,
ıuam queuis extra causas inceperit esse.
Arti scito etiam nullis elementa subesse
ignendis rebus, quam quæ natura creando
notibus inseruit: nec libertate potiri
dendis aliis ea, ni corruptio primùm
ompositi primi præcesserit. Inde memento
mnia ab interitu longè meliora renasci:
rincipiis à se diductis, purificatis,
Nobiliùsque iterum in sese redeuntibus iisdem.
Nonnisi constantes animi, mentesque sagaces,
ontinuo studij fortique tenore, latentis
Queis datur arcanos veri penetrare recessus,
Huic sedent operi: quod longo tempore, vili
Principio, varios per casus perque labores,
Ducitur inceptum summa ad fastigia rerum.
Quicquid enim natura parens perducit in ortum,
Promouet id certâ & constanti lege dierum.
Ex quo maternâ comprensum est semen in aluo,
Nonne vides menses septemve nouemve requiri,
Queis solis tandem vitalis nascitur infans?
Æquius exemplum dicto, me iudice, non est.
Præterea ne quis nostræ se immisceat arti,
Experientia quem non fecerit ante scientem
Queis gradibus paulatim insurgant luxq; calorq;:
Vnde pari gressu sequitur productio in annos.
Postquam ergo ex vno tria feceris: ex tribus vnum
Vt confles iterùm, naturam imitare: creamen,

Perque gradus similes subiectum intende calorem:
Donec eâ seriem conspexeris arte colorum,
Qui tandem in fixis niueo rubeoue quiescant.
Plus satis hæc: cur non etiam secreta reuelem
Pondera? Principia tria sunt, septemque metalla
Nostro in subiecto: primus se spiritus effert
Sublimis, qui deinde animam de corpore fixo
Allicit, & leuibus per inania portat in alis:
Deque tribus tantùm duo sunt, vnumq; decemque:
Ex quibus emergunt septem longo ordine fratres.
Ergo vbi natura motus legesque magistra,
Constanti studio & longo cognoueris vsu:
Nullas necte moras, submitte laboribus artis
Vim ignis inexperti mineram prædiuitis auri,
In qua habitet vitæ scintilla integra latentis,
Quæque sinu modico vberiùs cœlestia dona
Hauserit. Hinc sulpur viuum, claraque renidens
Munditie, auspiciis Saturni, atque arte sagaci,
Elice: mercurioque nitens immerge nitenti,
Compositumque istud crystallo conde serena.
Huic vbi continuos succenderis vsque calores
Exteriùs, quales languens optauerit ignis
Interior: qui sese alio similique foueri
Expetit imprimis, maiori fomite maior
Factus eget: subito videas, mirabile dictu,
In chaos antiquum rursus, tenebrasque silentes
Omnia diffundi, & noctem succedere opacam.
Tu ne deficias animo: nam post tenebras lux
Splen-

Splendida distribuet distinctas vndique partes,
Digestumque nouâ reuocabit origine mundum.
Tum quoque terra breuis cœlestem intra ilia rorem,
Purior excipiet mineris sine labe creandis:
Queis non argentum, ast argentea semina crescant:
Proque auro aurificum tellus feret aurea germen.
Non tamen hîc operum finis, non meta laborum:
Nam vel in argentum, vel si tentaris in aurum,
Puluere proiecto, mutare infecta metalla,
Moris vt est, operam spe vana luseris omnem.
Ergo priùs fixis satages vnire metallis
Mercurii lapides mediantibus: vt tribus illis
Vnum in compositum coeuntibus igne perenni,
Optatos tandem valeas contingere fructus.
O fructus dulces, summoque cacumine montis
Prostantes: ad quos raris exercita plantis,
Per labyrinthaeos inflexus, semita ducit!
Mons est præruptis altissimus vndique saxis:
Cuius in occulto radix descendit in atra
Tartara, vertex de superato sole triumphat,
In medio splendent argentea cornua lunæ.
Hi sunt qui tota dominantur in arte colores,
Atque, manu velut, artificem per singula ducunt,
Quodlibet artis opus peragrantes ordine eodem.
Hæc nisi sufficiant, addive quid ampliùs optes:
Accipe demùm quæ viridi cælata smaragdo
Venturis posuit voluenda nepotibus olim,
Arcana interpres sophiæ, ter maximus Hermes.

Tu licet obſerues fundo graue corpus in imo
Perſtare, atque leues vndare per aëra fumos:
Sunt tamen ex vno: naturâ eſt id tamen vnum,
Quodcũq; eſt, quantũq; etiam in diuerſa mouetur.
Non ſecus ac circùm quicquid patet vndique cœli,
Subiacet & quicquid cœlo terraque mariſque,
Ex vnâ maſſâ eſt diuino numine cretum.
Hæc ſole & lunâ res vna parentibus orta eſt,
Aëreo geſtata vtero, telluris alumna:
Conſtanti artificis quæ in terram verſa labore,
Perfectâ virtute vigens miracula præſtat.
Dirue compoſitum naturæ, elementaque miris
Conſociata modis, paulatim disjice, magno
Ingenio. Leuibus tranſcendit in æthera pennis,
Et cœli intereà vires adipiſcitur altas:
Inde ſolum redit, & magno decedit inani,
Et terræ intereà vires adipiſcitur imas.
Hinc eſt præcellens totius gloria mundi:
Cui cedunt toto migrantes corpore morbi,
Duraque paupertas, fallaxque inſcitia rerum.
Iane vale, noſtrumq; hilari vultu excipe carmen,
Aurea quo leuibus latet ars obducta figuris.
Scilicet annulus eſt vigili verè aureus ille,
Molliter inſerto turgens viridante ſmaragdo,
Quo te præteritâ donari nocte videbas,
Grata præſagi deluſus imagine ſomni.

FINIS.

1.84

4440

[illegible] II, 366

36.—